

**A gyűlöletbeszéd, valamint a kisebbségi csoportok
sérelemes bemutatásának megjelenése a médiában**

**Az ORTT Monitoring Szolgálata által lefolytatott hatósági
ellenőrzések megállapításai (2001–2010)**

Budapest, 2013. április 26.

Az általánosságban „gyűlöletbeszédnek” nevezett jelenség egyik kiterjesztett definíciója szerint olyan megnyilvánulásokat jelent, amelyek sértenek, megfélemlítenek vagy zaklatnak más személyeket származásuk, bőrszínük, etnikumuk, nemzetiségük, nemük vagy vallásuk alapján, vagy amelyek alkalmasak ilyen csoporthoz tartozó személyekkel szembeni erőszak, gyűlölet vagy hátrányos megkülönböztetés szítására. A médiahatóság egy-egy konkrét ügy vizsgálatán, illetve a szorosán vett hatósági munkán túlmutatva, több alkalommal végzett hosszabb időszakra kiterjedő, részletesebb vizsgálatot a fenti definícióval is leírható médiatartalmakról. Természetesen a hatóság is érzékelte, hogy a rendszerváltással kialakuló sajtószabadság és szabad véleménynyilvánítás nem kívánt következményeként esetenként gyűlöletkeltő tartalmak is megjelentek a hazai elektronikus médiumokban. Ezek mennyisége az utóbbi bő két évtizedben természetesen ingadozott. Ugyanakkor voltak időszakok, amikor megszorodtak a nyilvánosságban megjelenő gyűlöletkeltő, vagy csoportokat sértő, kirekesztő tartalmak. Mindez a Médiatanács, illetve az ORTT munkájában úgy jelentkezett, hogy bizonyos időszakokban számosabbá váltak a hatósághoz érkező állampolgári bejelentések, panaszok, amelyek a fent leírt jelenségkörbe tartozó konkrét ügyeket kifogásoltak. Ilyen jelenséget először az ezredfordulón volt tapasztalható, ezért ekkor készültek az első átfogó vizsgálatok a témában. Hasonló történt 2008-2009 környékén, amit észlelve szintén átfogó felmérésekkel reagált a hatóság. Kijelenthető tehát, hogy az általános vizsgálódás elsődleges oka valamilyen módon mindig közvetlenül visszavezethető volt a hatóság alapfeladataihoz, azaz akkor és olyan ügyekben és műsoroknál vizsgálódott, amikor és amelyek kapcsán sorozatos megkeresések érkeztek hozzá.

A korábban idézett gyűlöletbeszéd-definíció által leírt jelenségkörbe tartoznak azok a műsorok, amelyek az emberi méltóságot, elsősorban valamilyen kisebbségi csoportokat sértenek, illetve erősíthetik a velük szembeni előítéletes gondolkodást. Ezen programokat érintő hatósági vizsgálatok 2001 és 2010 között készültek. Az alábbiakban ezek eredményei olvashatók. Jelen összefoglaló célja, hogy a vizsgálatok itt bemutatott következtetéseit konkrét példákkal is alátámassza, az összefoglalás követelményeiből adódóan azonban ez a teljesség igénye nélkül, néhány tipikus példa (műsorrészlet-leírás, idézet) bemutatásával történik.

(Szükséges ugyanakkor megjegyezni, hogy alább az ORTT – illetve annak Monitoring Szolgálat – által lefolytatott hatósági ellenőrzések megállapításai olvashatók, amelyek nem minden esetben eredményezték a jogsértés „érdemi” határozatban történő megállapítását.)

1. Vasárnapi Újság, Kossuth Rádió 2000. szeptember 17. – 2001. január 14. (Adásnapok: 2000. szeptember 17., szeptember 24., október 1., október 8., október 15., december 17., december 31., 2001. január 7. és január 14.)

A médiahatóság az Rttv. 3. § (3), illetve a 23. § (1) és (2) bekezdésében foglaltakkal összefüggésben vizsgálta a Vasárnapi Újság mintába került műsorszámait. A felmérés első része kvantitatív tartalomelemzésen alapult, amelynek alapkérdése az volt, hogy mennyiben érvényesül a magazinműsorban a tájékoztatás kiegyensúlyozottságának törvényi követelménye. Az elemzés eredményei szerint a vizsgált műsorok leggyakoribb témái az 1956-os események, a kommunizmus, a globalizáció, a határon túli magyarok nyomorúságos, kilátástalan helyzete, a nemzeti földalap és a külföldi állampolgárok magyarországi föld- és vagyonszerzése voltak. A fentiek mellett minden vizsgált műsorban szóba került valamilyen módon a zsidóság vagy Izrael. A műsorok többségében a zsidó, izraeli vagy Izrael szavak

negatív kontextusban fordultak elő, illetve konkrét antiszemita és Izrael-ellenes kijelentések is elhangzottak.

Az október 15-i adásban dr. Bauer Miklós budapesti ügyvéd, egykori ÁVH-s alezredes múltjával kapcsolatban készült riportban (melynek címe „*Bauer Miklós múltja, avagy zsidó kínozta a zsidót*”) indokolatlanul hangzott el a szereplők vallási hovatartozása:

Lakatos Pál: „*dr. Pécsi Kálmán azt mondja, hogy még egyértelműbben kell fogalmazni, mint ahogy az imént tett Vámos György.*”

dr. Pécsi Kálmán: „*Vámos úr említette, hogy én egyedül voltam kénytelen a rendőrségre bemenni átadni az anyagokat. Ennek az volt a magyarázata, hogy a Zsidó Hitközség elnöke rosszallását fejezte ki Vámos úr felé, a Bauer Miklóssal kapcsolatos tevékenységünk miatt. Elfelejtvé azt, hogy nem csak Bauer Miklós vallja magát zsidó származásúnak ebben az ügyben, hanem azok is zsidó származásúak voltak, akiket Bauer Miklós bántalmazott.*”

Lakatos Pál: „*A felszólított Vámos György is zsidó.*”

dr. Pécsi Kálmán: „*Az teljesen nyilvánvaló, hogy Ries István igazságügy miniszter zsidó származású volt, ugyanígy Somogyi Zinger István, ugyanígy Bárdi Magda, sőt sorolhatnánk tovább a zsidó származású, ÁVH által bántalmazott személyek nevét.*”

2000. szeptember 24-én a Zenés Kalendáriumban elhangzott egy 1910. szeptember 13-i hír, melyet szerkesztői kommentár követett. A kommentár egy külföldi érdekeltségű beruházással kapcsolta össze a zsidó hitközséget:

„*Kilencven évvel ezelőtt: 1910. szeptember 13-án a Budapesti Hírlap írta: »A budai izraelita hitközség főtemplomában ünnepséget tartottak abból az alkalomból, hogy a Szabolcs utcai zsidó temetőből átszállították az első nagyhirű budai főrabbinak, Kunitzer Mózesnek és utódjának, Schwab főrabbinak csontjait a Kozma utcai sírkertbe. Az ünnepségen dr. Kiss Arnold főrabbi megemlékezett Kunitzer és Schwab főrabbi érdemeiről, majd Edelstein Bertalan rabbi mondott az elhunytak lelki üdvéért imádságot.« Egyébként a Szabolcs utcai zsidó temető helyén volt az a piac, ahol most egy drága külföldi érdekeltségű bevásárlóközpont épül.*”

A 2000. október elsejei adásban, Báthory Gábor dr. Grespik Lászlóval készült interjúja után (melynek egyik témája a külföldiek magyarországi ingatlanvásárlása volt) a műsorvezető izraeli, osztrák és amerikai állampolgárok lakásvásárlásaival kapcsolatos adatokat tett közzé. A kommunikátor az adás végén ismertette a hallgatói telefonokat, melyek közül az egyik a külföldiek ingatlanszerzésével volt kapcsolatos. A hallgató megnyilatkozása implicit módon antiszemita felhangú volt. Az elhangzott híradás mintegy premisszaként szolgált, amelynek alapján a hallgató vonta le a megfelelő következtetést: „*a magyar ingatlanpiacot a zsidók uralják, valamifajta korlátozás nélkülözhetetlen, a szükséges intézkedést mások antiszemitizmusként interpretálják.*” Az említett kijelentés a zsidóellenesség egyik ismert motívuma.

„*Az Új Demokratában Seszták Ágnes kolléganóm írásából idézek: az elmúlt másfél évben hazánkban 88 osztrák, 106 amerikai és 308 izraeli állampolgár vásárolt ingatlant. Bizonyára a magyarok is vásárolnak külföldön lakást, de ők nem a bérből és fizetésből élők táborát gyarapítják. Egyébként információink szerint Grespik László hivatalvezető földhöz ragadt köztisztviselői munkájában a vizsgálat során kivetni valót nem találtak. Báthory Gábor interjúját hallották.*”

Hallgatói telefon: „(...) *Most, hogy már ismerjük a külföldi ingatlanvásárlók nemzetiségét és a számát, meri-e valaki azt állítani, hogy nálunk antiszemitizmus van?*”

A fentiek mellett a műsorfolyamban cigányellenes tartalmak is megjelentek. A roma kisebbség kilenc adásból összesen három alkalommal került szóba (szeptember 24., október. 1. és 15.), valamennyiszer negatív kontextusban. A 2000. október elsejei adásában a cigány kisebbség helyzetét a zámolyi romák háza előtt történt gyilkosság kapcsán tárgyalta a műsor: „(...) *Az eddig feltárt bizonyítási anyagok alapján kiderült, hogy a tavaly Zámolyon meggyilkolt Csete Ferenc halálához a jelenleg Strasbourgban tartózkodó, és üldöztetés miatt menedékkjogot kérő cigány közösségnek is köze lehet. Az áldozat szülei elmondták, hogy addig nem nyugszanak meg, amíg az - ártatlanság véelmét tiszteletben tartva - a hazánkat külföldön ócsároló cigány csoport tagjai közül ki nem derül, hogy kik voltak a bűnelkövetők, illetve az eddig letartóztatott Krasznai Krisztián tettestársai. A csoporthoz hasonlóan, Horváth Aladár cigány vezető felelősségre vonását is szorgalmazzák. (...) Ha az ártatlanság véelmét tiszteletben tartva, a csoport felelősségre vonása megalapozott lesz, akkor felmerül a kérdés, tudniillik hogyan kaphattak útlevelet? Mivel volt elfoglalva a rendőrség?*”

A műsorban (egy Izrael-ellenes gondolatmenetbe ágyazva) homofób megállapítások is elhangzottak. A 2000. október 15-i adásban, a műsor felvezető részében a kommunikátor (Báthory Gábor) a magyar helyzetre, viszonyokra használt „kettős mérce” fogalmát párhuzamba állította egy palesztin kisfiú Izraelben történt meggyilkolásával. A retorikai eszköz szemantikai funkciója az volt, hogy kifejezze, a zsidó kisebbség Magyarországon igazságtalan módon társadalmi előnyöket élvez, külön szabályok és törvények vonatkoznak a csoportra, amelyek egyértelműen hátrányosan érintik a többségi társadalmat, csakúgy, mint az arab-izraeli konfliktusban. A zsidó kisebbség mellett a homoszexuálisoknak is hasonló szerepet tulajdonított a műsorvezető:

„*Az elmúlt évtizedekben nemcsak tanúi, de szenvedő alanyai is voltunk a kettős mérceinek. És maradtunk is. Az átkosban a törvények, az írott és íratlan szabályok nem voltak érvényesek az elvtársakra. Halálos gázolás, részegen való lövöldözés, nemi erőszak vagy lelki terror büntetlen maradt, ha az elkövető erős téglaként épült be a pártállami struktúrába. Ami szabad volt az egyiknek, tilos a másiknak, ami magától értetődő volt az egyik oldalon, képtelenség a másikon. Az évek múltak, és a fejlődés a kettős mérce alkalmazásában is jelentősen megmutatkozott. A privilégiumok apáról fiúra szállnak, még erősebb lett a rokoni kötődés az állások, pozíciók elfoglalásában, és a kisebbség a kisebbsége okán formál és érvényesít jogot a többség felett. Ma már, ami az egyik szerint tény, a másik szerint rágalom, az egyik sajtószabadságot mond, a másik véleményterrort, a jó a rossz és a rossz a jó. A szürke masszából való kiemelkedéshez tökéletesen elég, ha valaki jó helyre született, homoszexuális vagy alternatív. Az a lényeg, hogy más legyen. Aki meg nem más, az ne akarjon érvényesülni, az csak álljon ott a sor végén. A kettős mérce azonban nem csupán rombol, de gyilkol is. Izraelben az eldobott kő súlyos büntetést, a gyilkos golyó elismerést vált ki. Döbbenetes képsort közöltek a televíziók és nyomukban a Demokrata. Egy palesztin apa próbálja testével takarni kisfiát, messze a zavargásoktól, fedezékben. Az utolsó képen az apa fájdalomtól eltorzult arccal kiált fel. Karjában az élettelen kisfia, akit egy golyó talált el. Természetesen véletlenül, a kettős mérce nevében.*”

A vizsgálat összefoglaló eredménye szerint a Kossuth rádió Vasárnapi Újság c. műsora több ízben egyoldalú módon, negatív kontextusban jelenítette meg a zsidó és a roma kisebbséget, és a vizsgált időszakban vélelmezhetően többször megsértette az Rttv. 3. § (2) és 23. § (1) bekezdésében foglaltakat.

2. A Pannon Rádió hét adásnapjának vizsgálata (2001. április 23-24., július 25-26., szeptember 7-9.)

A Pannon Rádió 2000. októberi indulása után azonnal támadások kereszttüzébe került, illetve a közbeszédben elterjedt, hogy a műsorszolgáltató szélsőséges és kirekesztő gondolatokat népszerűsít. Továbbá, programjainak üzenetét egyértelműen a MIÉP ideológiája határozta meg, ami ellentétben áll a médiatörvény rendelkezéseivel. A rádió kapcsán indult elemzés alapvető kérdése volt, hogy annak működése mennyiben felel meg az Rttv. előírásainak és a műsorszolgáltató szerződéses vállalásainak, illetve milyen érték- és eszmerendszer(ek)et képvisel.

A médium műsorait vizsgálva a kisebbségeket tekintve leggyakrabban a magyarországi zsidósággal, illetve annak kapcsán Izraellel foglalkoztak a rádióban.

2001. április 24-én a Szabad Magyarország hangja c. műsorban Nagy Feró beszélgetett a hallgatókkal:

Hallgató: *„Kezembe akadt egy könyv, biztos sokan olvasták már, Zsidó terror Magyarországon... iszonyú gyilkosságokról, rablásról, kisémmizésről, az emberek megtévesztéséről szól, szóval ez egy rémálom ez a könyv, gondolom azoknak is rémálom volt, akik ezeket átélték. Ez az uszítás, ez a rablás, ez az élőködés jelenleg is ugyanúgy folyik. Én valamit azért nem értek, mi kérünk tőlük bocsánatot, ezért a 19-es dologért, én még nem hallottam, hogy tőlünk bocsánatot kértek. Ők, ezek a kevesek, megsértenek naponta a nemzeti önérzetemben.(...) Én csak azt nem értem, hogy hogy van ezeknek az embereknek bátorsága naponta bennünket megsérteni, mert mi jut eszembe, hogy: habár felül a gálya, alul a víznek árja, azért a víz az úr, és erre gondolniuk kellene.”*

Nagy Feró: *„Hát nem hiszem, hogy ők nagyon gondolnak erre...”*

Hallgató: *„Hát akkor mit csináljunk? Én nem tanácsolom, hogy sokáig bosszantsák és uszítsák maguk ellen ezt a népet, mert ez a nép már odacsapott piszkosul néhányszor, és ha itt elszakad a lánc, akkor marha nagy baj lesz, de nekik is, legelsősorban nekik is. Én nem szándékozom ilyenre senkit felhívni, félreértés ne essék, de azért mindennek megvan a határa. Nem félnek attól? Most már nem áll mögöttük az orosz hadsereg.”*

Nagy Feró: *„(...) Ön úgy gondolja, hogy nincs bennük önkontroll? Ami valahol megálljt parancsolna nekik?”*

Hallgató: *„Nincs, nincs. Nagyképűek és pofátlanok... Ennyi az egész. Sok mindent képzelnek magukról, mert sok mindent elértek már. És nem tisztességes módon (...).”*

2001. július 26-án a Pontos idő c. műsorban Franka Tibor beszélgetett Szentmihályi Szabó Péterrel, majd Monostori Attila ügyvéddel.

Franka Tibor: *„Kérem, azt mondom önnek, hogy Palesztinában ugye már hétszázhoz közelít a halottak száma, közülük több mint félezer palesztin, több csecsemő édesanyjával halt meg, zsidók agyonlőtték. A Ferencvárost megvette a Fotex, és ezzel kapcsolatban a MIÉP adott ki egy állásfoglalást, mely kapcsán a mai lapok már azt írják, hogy Bognár László, a MIÉP alelnöke a zsidó kifejezés miatt lehet, hogy kimerítette az izgatás kritériumát (...) mondok egy*

harmadik eseményt: zsebszerződések, mondok egy negyedik eseményt: Genova - tüntetések, öné a szó.”

Szentmihályi Szabó Péter: „Kétségkívül ezek a dolgok összefüggenek, de olyan bonyolult szálakon függenek össze, hogy mégis azt lehet látni, hogy a globalizációs folyamat része mindez. (...) mind az erő pozíciójából és a tőke pozíciójából történik meg, ami történik velünk magyarokkal, palesztinokkal...”

Szentmihályi Szabó Péter: „Anélkül, hogy híve lennék a nagy összeesküvés-elméleteknek, mégiscsak azt kell látni, hogy egy rejtőzködő bankár csoport az, amely változatlanul osztja a kártyákat (...) egyrésztől van egy kíméletlen világméretű pénzuralom (...) másrészt viszont olyan nemzetidegen elemek kerülnek mindenütt hatalomra ...”

Franka Tibor: „Még mindig jobbnak tartanám, hogy ha egy Fidesz-közeli cég lenne a vásárló (...) és nem egy olyan tulajdonos, aki egyértelmű, hogy a magyar nemzet kultúrájával, hagyományaival és jövőképevel hadilábon áll, mert hadilábon akar állni, ezek ténykérdések kérem szépen.”

A műsor következő részében a műsorvezető a „zsebszerződésekről” beszélgetett Monostori Attila ügyvéddel, majd hallgatói telefonok következtek:

Franka Tibor: „(...) Egy ügyvédhez bemegy valaki, hogy van öt hektár földem, itt van egy osztrák, egy izraeli, egy holland nem tudom kicsoda, meg akarja venni...”

Hallgató: „Tetszik emlékezni, Buda várát, hogy vették be a törökök? (...) Modern változatban ugyanez zajlik, addig-addig nyomulnak befelé, amíg egyszer csak minden az övék, és akkor utána mi leszünk a rabszolgák. (...) A közel-keleti állapotok azok olyanok, hogy amíg Amerika a hátuk mögött áll, azt úgy tudják tartani (...) Abban a pillanatban, amikor lelép, (...) nekik menekülési irány kell. Hát ennél jobb menekülési irány, mint Magyarország, nincs a világon. (...) Ezek sajnos abszolút gátlástalanok. (...) Meg kell keresni a maximális lehetőséget, hogy ahol lehet, ütni, ütni, ütni és keresztbe tenni.”

Hallgató: „Tiborc napjainkra is azonosítható helyzetértékelést adott, minden szava hazánk liberális mezbe bújt rasszistáinak, az újkori merániak gyalázataival azonosítható, minden cselekedetükben megtalálható. Ezek az új honfoglalásra készülők ország-világ előtt a magyarság antiszemitizmusán nyalakodnak (...) minden igyekezetükkel az izraeli retyerutyájukat igyekeznek betelepíteni a tomboló antiszemitizmus kellős közepébe. (...) Felhívnam az újkori merániak figyelmét, hogy a magyarság nem tehet arról, hogy az Ígéret Földjeként kijelölt Palesztina egyáltalán nem vált ígéretessé. Ezért talán Jehovát vonják felelősségre, vagy Mózeset.”

Franka Tibor: „Köszönöm szépen, hogy elmondtá.”

2001. szeptember 7-én hangzott el Chrudinák Alajos jegyzete, amelyet a szerző szélsőséges megnyilvánulásai és a tényeket figyelmen kívül hagyó kijelentései, valamint egyes szövegek környezetekből - saját gondolkodásmódját erősítő - kiragadott idézetei jellemeztek. A jegyzet egésze alkalmas volt a zsidó kisebbség elleni gyűlöletkeltésre, és a szerző által felolvasott írás megalapozta a nap további műsorainak témáit, ezáltal determinálta a hallgatói hozzászólásokat is.

A Vendég a hallgató c. műsorban Sipos Zoltán beszélgetett a műsor közönségével, akik Chrudinákra hivatkozva fejtették ki a kirekesztő, antiszemita nézeteiket. A műsorban a legszélsőségesebb megnyilvánulásokat sem utasította vissza a kommunikátor, nem fogalmazott meg ellenvéleményt.

Hallgató: „(...) Ugye most Durbanben igencsak átfogalmazták azt a bizonyos határozatot (...) hát ez azt mutatja, hogy a cionisták le tudják gyűrni a világot, és ez szégyenletes, és akkor nekünk viszont nagyon keményen kell tudni védekezni, mert itt is ezt akarják elérni.”

Hallgató: „A zsidók egyfolytában a holokausztot emlegetik, amikor még soha nem volt holokauszt (...) és mégis elkezdték Európát és hát majd az Újvilágot, Amerikát is uralni (...) ez életveszélyes.”

Hallgató: [Chrudináktól] „Nagyon sokat tanulhat az ember (...) végre világos képet kaptam (...) hogy hát a cionisták irányítják a nagyhatalmakat is (...) a globalizmus azért olyan ellenszenves (...) mert az is a cionisták kezében van (...) a globalizáció útján megvalósítják azt, amit Hitler akart megvalósítani, világuralmat. (...) Akkor viszont ez azt jelenti, hogy a nemzetek eltűnnek, és az emberek nagy része szolga lesz.”

Hallgató: „(...) A kiskeresetű keresztény ember nem tudja fűteni a lakását, jól megfázik, nem tudja megvenni a gyógyszert, tehát mi van? Amúgy is tíz évvel korábban halunk. (...) Várszegi a Deutschnak a barátja (...) mostan focipályákat vásárol (...) fogy a legelő, és ha ki lesz téve, hogy magyarnak tilos a bemenet, akkor annyi nekünk.”

Az antiszemita megnyilvánulások mellett cigányellenes tartalmak is gyakran előfordultak a műsorokban.

2001. április 23-án A nap hordaléka című műsorban Galsai Dániel szerkesztő-műsorvezető a következő jegyzetet olvasta fel:

„A hangya a forró nyarat szorgalmasan végigdolgozta, építgette-szépítgette házát, és élelmet halmozott fel, felkészülve a télre. A tücsök úgy gondolta, hogy a hangya bolond, és végigmulatta a nyarat. Eljött a hideg tél, és a nélkülöző tücsök sajtótájékoztatót hívott össze. Azt a kérdést feszegetve, hogyan lehet az, hogy amíg egyesek fagyoskodnak a hidegben, mások pedig úgy élnek, mint a hangya. A CNN, az RTL Klub, a TV2 és az MTV felvételeket mutatott be a didergő tücsökről és a melegben terített asztal mellett szorgoskodó hangyáról. A világ döbbenetesen konstataulta az égbekiáltó különbséget. Hogyan lehetséges, hogy egy ilyen jól fejlődő, épülő országban a tücsköt így sorsára hagyják? Az NZSZ (továbbiakban Nemzetközi Zöldbogarak Szövetsége) vezetői több hírműsorban is zöldellenes elfogultsággal vádolták a hangyát, és felhívták a figyelmet arra a szomorú tényre, hogy a világon sok tücsök áldozata van ennek a kirekesztő mozgalomnak. Breki, a béka, a tücsökkel együtt lépett fel az Esti Showderben, és mindenki könnyekre fakadt, amikor az Azért vannak a zöldbarátok című slágert énekelték. A Kék Zöldbogarak Párt elnöke és felesége egy jótékonysági bálon támogatásukról biztosították a tücsköt, és olyan javak juttatását helyezték kilátásba, amelyekből a tücsök az előző kormányzati ciklusban kimaradtak. Tamás Gréta Melinda politológus a Mélyvíz adásában kifejtette, hogy a hangya a tücsök kárára szépen meggazdagodott, és egyúttal az ilyen típusú jövedelmek elvonását célzó adószabály szükségességét hangsúlyozta az egyenlő teherviselés szellemében. Végül az Egyenlő Esélyeket az Antizöldekkkel szervezet hathatós közreműködése nyomán a hangyát visszamenőleges hatállyal megbírságotlák, mert nyári munkája közben nem foglalkozott a zöldbogarak társadalmi beilleszkedésével. Adótartozásait behajtották, és házát az állam elkobozta. (...) [A] vezérhangya ezen felháborodva titkos szervezkedésbe kezdett, és puccsal átvette a hatalmat. A

semmirekellő, élősködő tücsköket felrakta egy nagy hajóra, amit elküldtek Indiába. A hajót félúton a Hapci és a Vidor gyorsnaszádok megtorpedózták. A kapálódzó fuldoklókat a cápák felfalták. És ettől kezdve a tücsök csak a tücsökpecsenye, tücsökmuzsika, tücsökmeggy és a tücsökútra ment a falat szavakban fordult elő.”

A jegyzet a cigányság faji alapon történő bemutatására, elítélésére és megsértésére irányult, valamint kétség kívül alkalmas volt a kisebbség elleni gyűlöletkeltésre, valamint a jegyzet végén felvázolt szcéna megoldó képletet is kínált a többségnek a kisebbséggel kapcsolatban.

2001. április 24-én a Futótűz c. műsorban Nagy Feró a hallgatókkal beszélgetett:

Nagy Feró (félreérthetetlen dialektusban): „*Kér egy jó ígéretet (...) Tálán válámi segélyt?*”

Hallgató: „*Semmi esélyem nincs rá, nem voltam Strasbourgban még.*”

Nagy Feró: „*Én sem voltam. Igaz, Zámolyon sem... (...) Már csak strasbourgi van.*”

Hallgató: „*Hát igen. De reméljük annak is vége lesz.*”

Az idézett szövegrész célzottan a roma kisebbség megszégyenítésére irányult.

A fentiek mellett homofób megnyilvánulásokat is regisztrálhattunk. A műsorszolgáltató 2001 júliusának végén, a Pepsi Szigeten felállítandó meleg-sátorral kapcsolatosan kialakult viták hatására sokat foglalkozott a homoszexuálisokkal, őket sokszor megalázó és durva jelzőkkel illetve őket.

2001. július 26-án az Ez a beszéd c. műsorban Franka Tibor beszélgetett a hallgatókkal:

Hallgató: „*(...) Végül is a homoszexuálisok felelőssége, hogy a HIV egyáltalán megjelent (...) végül is ennek a terjedése is, hogy ez a vírus így ki tudott fejlődni (...)*”

A műsorvezető nem próbálta korrigálni a hallgatói megjegyzés élességét, sőt megerősítette és megköszönte a kirekesztő és sértő állításokat.

A vizsgálat megállapításait összegezve kijelenthető, hogy a Pannon Rádió kizárólagosan egy szélsőséges ideológia közvetítése mellett kötelezte el magát, egyszerű, sematikus világnépet kínált a hallgatóinak. A zsinórmértékként szolgáló eszmerendszer az egyetlen helyes és követendő út, ellenfelei, kritikusai erkölcstelenek vagy tudatlanok. A műsorszámok üzenetei szinte kivétel nélkül oppozicionális és antagonisztikus viszonyokról szóltak, amelyek ellentétben állnak a demokrácia alapértékeivel: a pluralizmussal és a toleranciával. A rádióban elhangzott megnyilvánulások alapján kirajzolódott gondolatkör fő jellemvonásai a liberalizmus-, globalizáció- és multi-ellenesség, cigányellenesség, antiszemitizmus, homofóbia és xenofóbia. A címszavak a szélsőjobb oldali radikalizmus főbb ideológiai jellemvonásai közé tartoztak, amelyek elméleti alapvetése a nacionalizusból és összeesküvés-elméletekből táplálkozik. A programok másik állandó motívuma volt az illegálitás, amely azt sugallta, hogy a rádió és a közönsége által képviselt "értékeket" a hatalom elnyomja (valójában csak szalonképtelennek minősíthetők). Mindezen motívumok erősítették a csoporttudatot, amit az is kifejez, hogy az összetartozás jeleként a műsorkészítők és hallgatóik egyaránt előszeretettel nevezték virtuális közösségüket *Pannon családnak*. Az említett eszmék közös nevezőjeként az antiszemitizmus szolgált. A műsorokban megjelenő

szereplők erre a közös ideológiai alapra fűzték fel a gondolataikat, véleményeiket. A műsorok készítői előszeretettel és koncepciózus módon keverték bele a zsidóságot más, teljesen eltérő témájú beszélgetéseikbe is. Emellett a vizsgált műsorfolyamban ugyancsak tetten érhetőek voltak általános antiszemita és cigányellenes sztereotípiák. A műsorokban az „elfogadott, helyes” ideológiával ellentétes vélemények nem jelenhettek meg, illetve semmilyen, az eszmerendszer megkérdőjelezésére alkalmat adó beszélgetés, riport, hír nem hangzott el. A programok témaorientációjában a zsidóság, Izrael, a cionizmus kérdésköre messze a legnépszerűbb volt. Szintén kedvelt téma volt a – műsorkészítők szerint a magyarság számára kedvezőtlen hatású – globalizáció, illetve a multinacionális nagyvállalatok hazai tevékenysége. A témaválasztást erősen befolyásolta az interjúalanyok kiválasztásán túl az a tény is, hogy a műsorkészítők többsége valamilyen formában kötődött a MIÉP-hez. Az elemzés megfigyelése szerint a vizsgált időszakban a legfőbb szerkesztési elv az volt, hogy a műsorvezetők meghatároztak egy témacsoportot, amiről jegyzetet olvastak fel, vagy beszélgettek a meghívott vendégeikkel, ami mintegy megalapozta a nap további részében elmaradhatatlan hallgatói telefonokra épülő beszélgetéseket. A kommunikátorok gyakran éltek a következő technikával is: össze nem tartozó eseményeket helyeztek egymás mellé, így olyan képzettársításokat indítottak el a hallgatókban, melyek a legszélsőségesebb megnyilvánulásokhoz vezettek. Mindez a műsorkészítők torz szerepértelmezésének bizonyítéka volt, de emellett ellentétes az alapvető újságírói etikai normákkal és olyan meghatározó szakmai elvárásokkal is, mint például a tárgy- és szakszerűség, vagy a szavahihetőség követelménye. Az elemzés végkövetkeztetése szerint a Pannon Rádió a vizsgált időszakban sorozatosan figyelmen kívül hagyta az Rttv.-ben előírt sokoldalú és kiegyensúlyozott tájékoztatás követelményét, és szinte kizárólagosan egy párt, nevezetesen a MIÉP nézeteit, eszmerendszerét terjesztette. A szerkesztők stúdióvendégeiket megdöbbenő egyoldalúsággal választották ki, és a műsorszolgáltató sorozatosan negatív kontextusban mutatta be a zsidó és a roma kisebbséget, valamint a homoszexuális embereket. Mindezzel a vizsgálat eredménye szerint megsértette az Rttv. 3. § (2) és (3), illetve a 4. § (1) és (2) bekezdéseiben foglaltakat.

3. A televíziós hírműsorok romaképe a konfliktusok tükrében (a Duna TV, Echo TV, Hír TV, Magyar ATV, MTV, RTL Klub és TV2 2009. február 8-14., valamint február 23 - március 1. közötti hírműsorainak vizsgálata)

A vizsgálat elkészítését a 2009 első negyedében a magyarországi cigányellenes közbeszédben lezajlott újabb fordulat tette indokolttá. A miskolci rendőrkapitány „cigány bűnözőkre” vonatkozó kijelentései, Marian Cozma meggyilkolása és az azt követő romaellenes megnyilvánulások, valamint a tatárszentgyörgyi gyilkosság és az arra adott reakciók új minőséget hoztak a többség-kisebbség konfliktusát érintő nyilvános közlésekben. A hatóság megvizsgálta a két utóbbi ügy hírműsorokban való tálalását.

A hírműsorok cigányságról közvetített képe nem volt egységes. Az egyes műsorszolgáltatók feldolgozási módszere és a két vizsgált téma bemutatásának problematikussága között egyaránt jelentős különbségek voltak felfedezhetőek. Általánosságban elmondható, hogy a témák közül a **Cozma-gyilkosság** híradás feldolgozása szakmailag kifogásolható volt. Ennek az ügynek a bemutatását elsősorban az MTV és valamelyest a Duna TV végezte a szakmai normáknak megfelelően. A veszprémi gyilkosság, illetve a médiában annak apropóján megjelent, a magyarországi romákhoz kapcsolódó egyéb bűncselekmények kifejezetten alkalmasak voltak a cselekmények dramatizálására és azok érzelmi keretezésére. Ilyen témák voltak egyfelől Marian Cozma búcsúztatása, temetése, másfelől a bűncselekmény brutalitása,

az „enyingi cigánymaffia” leírása. Mindez a „*mindless reading*”-ként ismert befogadói attitűd erősítéséhez vezethet, amely a nézőből annak előítéletein alapuló automatikus, gondolkodás nélküli reakciót válthat ki. Ez lehetetlenné teszi az információk racionális feldolgozását. A veszprémi kézilabdázó búcsúztatásával, a család és a barátok gyászának bemutatásával - az MTV kivételével - rendkívül sokat foglalkoztak a hírműsorokban. Általában (minden híradóban) aggályos volt, hogy a romákról szinte minden a bűnözés-bűncselekmények kontextusában jelent meg, mivel nem (vagy nem csak) a konkrét gyanúsítottokról, hanem „a cigányokról” folyt a diskurzus.

Az MTV vizsgált hírműsorai (a többi hírműsossal összevetve) a műsoridejük kisebb hányadát szentelték az ügynek, elkerülvén azt a látszatot, hogy az adott időszakban a világon és Magyarországon történt események közül messze a legfontosabb és a leginkább részletezendő hír a tárgyalt bűncselekmény. Az elkövetők etnikai hovatartozását direkt módon nem említették és az közvetetten is alig jelent meg a műsorokban. Tényszerűen és visszafogottan számoltak be a bűncselekményről és az azt követő reakciókról. Megszólaltattak politikusokat, veszprémi sportvezetőket, gyászolókat, ugyanakkor nem idéztek tőlük olyan mondatokat, amelyek a gyanúsítottak etnikai hovatartozásáról, illetve a „cigánybűnözésről” szóltak volna. Az első nemzetközi sajtóreakciók ismertetésénél is kerülték az etnikai identifikációról szóló információkat. A műsorokból az is kiderült, hogy szemben az általános vélekedéssel, az utóbbi időben csökkent a bűncselekmények száma, kiegészítve azzal, hogy az elkövetési módok viszont egyes régiókban brutálisabbak lettek. A műsorszolgáltató bemutatta a cigányellenes megnyilvánulások megjelenését, ugyanakkor az uszító feliratokat nem idézték, a helyzetet nem dramatizálták. A gyilkosságot követő gyászról szóló tudósítások visszafogottak voltak, a szerkesztőség kerülte a túlzó dramatizálást és a gyász képeinek végtelen ismétlését.

A Duna TV műsoraiban a gyanúsítottak etnikai hovatartozása csak közvetve jelent meg, a feltételezett elkövetők roma származását nem hangsúlyozták. A hazai erőszakos bűncselekmények állítólagos növekedésével kapcsolatban kriminológus szakértő fejtette ki, hogy valójában Magyarország ebben a tekintetben jó helyen áll az EU-ban, és a bűnözés növekedésének érzetét sokkal inkább a hisztérikus közhangulat befolyásolja, mintsem a valós kriminálstatisztikai adatok. Ugyanakkor problematikusnak tekinthető, hogy anélkül ismertették a Fidesz elnökének a „cigány származású emberek” által elkövetett súlyos bűncselekmények drámai emelkedéséről szóló nyilatkozatát, hogy kísérletet tettek volna a kijelentésben foglaltak valóságtartalmának tisztázására, különösen annak fényében, hogy a rendőrség ilyen adatokat etnikai alapon nem gyűjt. Beszámoltak az Országos Cigány Önkormányzat részvénytulajánításáról, illetve arról, hogy a szervezet elítél minden erőszakos bűncselekményt. Bemutattak romaellenes megnyilvánulásokat is, és ismertették az ezeket elítélő közszereplők véleményét. A tudósításokból kiderült, hogy a fenti jelenségekkel szemben az OCÖ mellett a rivális Cigány Önkormányzatok Országos Szövetsége is tiltakozik. Kifejezetten pozitív kontextusban is megjelent a magyarországi roma közösség: cigány fiatalok rendőrré válását segítő rendőrségi ösztöndíjprogram ismertetése kapcsán tudósítottak az elsősorban roma gyerekeket képző pécsi Gandhi Gimnázium munkájáról. A gyászt feldolgozó tudósítások az MTV műsoraihoz hasonlóan visszafogottak voltak, és nem éltek a redundáns ismétlések keltette érzelmfokozással.

A két közszolgálati televízióban tapasztaltakkal szemben a kereskedelmi médiumok kevésbé felelősségteljesen dolgozták fel a gyilkosságot és az ahhoz kapcsolódó reakciókat, történéseket. Ugyanakkor a kifejezetten problémás hírműsorok között is jelentős megközelítésbeli különbségeket voltak észlelhetők. A Magyar ATV, az RTL Klub és a TV2

műsoraiban a gyilkosság kapcsán alapvetően negatív kép jelent meg a hazai cigányságról. Igaz, ez nem egy tudatosan felépített cigányellenes narratíva eredménye volt, sokkal inkább – nagy valószínűséggel – a hírversenyt diktálta szenzációkeresés és a kisebbségi tematika nem elég elmélyült ismerete okozta.

A Magyar ATV esetében a gyanúsítottak etnikai hovatartozása közvetve jelent meg, azt a műsorvezetők, narrátorok nem hangsúlyozták. A támadás és a nyomozás részleteinek bemutatásán túl foglalkoztak az ennek kapcsán megjelenő cigányellenes jelenségekkel is. Utóbbiak bemutatása elméletileg segíti a nézők alaposabb tájékozódását, azonban a feldolgozás módja (a cigányellenes megnyilvánulások többször ismételt, redundáns bemutatása) a kriminalitás szempontjából prezentálta a többségi-kisebbségi együttélést. Ezzel a magyarországi romákról a többségi sztereotípiáknak megfelelő, azokat megerősítő képet mutatott. Ugyancsak problémás volt a kisebbség bemutatásának szempontjából, hogy a Fidesz elnökének a „cigány bűnözők” által elkövetett bűncselekmények növekedéséről, valamint ehhez kapcsolódva a roma bűnelkövetők kormány általi mentegetéséről szóló kijelentéseit anélkül mutatták be, hogy szembesítették volna a tényekkel, vagy rákérdeztek volna az információk forrásaira. A gyilkosság kapcsán kibontakozó cigányellenes jelenségekre reflektáló, azokat elítélő nyilatkozatok nem kerültek „etnikai gettóba”, miután roma vezetők mellett többségi közszereplők ilyen megnyilvánulásait is közölték (február 12-én Kolompár Orbán mellett a miniszterelnök és Horn Gábor SZDSZ-es parlamenti képviselő elítélő nyilatkozatait közölték egymás mellett).

A TV2 Tények c. műsorában is megjelentek problematikus gyakorlatok. A szerkesztők közvetve, de egyértelműen romaként azonosították a gyanúsítottakat. A bűnelkövetés etnicizálásához vezető „cigánybűnözés narratíva” is megjelent a műsorokban. Ez elsősorban a különböző riportalányok mondatainak, a sajtótájékoztatók és közlemények szövegeinek idézésében volt explicit módon tetten érhető, illetve abban, hogy a műsorkészítők csak esetenként reflektáltak ezekre. Nem hangzott el például az MKB Veszprém társadalmi elnökének a „cigánybűnözés” létét kifejtő véleményére semmilyen szakértői reakció, kriminálstatisztikai adat, így a műsorszolgáltató kísérletet sem tett arra, hogy ellensúlyozza a sportvezető rendkívül súlyos kijelentéseit. Az általános magyarországi, valamint a gyilkosság utáni felfokozott cigányellenes hangulatban ez a szerkesztői gyakorlat kifejezetten erősíthette a romaellenes előítéleteket. Hasonlóan problematikus volt, amikor ismertették a Fidesz elnökségének a „cigány származású emberek” által elkövetett súlyos bűncselekmények drámai emelkedéséről, valamint a bűnözők származási alapon történő (kormány általi) mentegetéséről szóló nyilatkozatát, ugyanakkor nem próbálták tisztázni a kijelentések valóságtartalmát. Pozitívumként említendő, hogy a következő nap már reagáltak a fentiekre, Orbán Viktor (és pártja elnökségének) véleményét a szerkesztőség szembesítette a rendőrség által készített statisztikával (Samu István, az ORFK rendészeti igazgatója elmondta, hogy „*a rendőrség ilyen statisztikát nem gyűjt*”), illetve bemutatta, hogy civil jogvédők véleménye szerint a nyilatkozat a kriminalitás etnicizálását jelenti, s mint ilyen, káros és veszélyes. Ezzel a műsorszolgáltató, ha korlátozottan és nem a valós kriminálisztikai helyzet ismertetésével, de mégiscsak lehetőséget nyújtott a hírfogyasztónak az elhangzottak racionális értékelésére. Általában problémát jelentett a bemutatott tartalmak emocionális keretezése, dramatizálása és a félelemkeltő videofelvételek folyamatos ismétlése, amely gátolhatta a nézők racionális hírfeldolgozását, s így a befogadókban jó eséllyel azok (cigányellenes) előítéletein alapuló automatikus reakciót válthatott ki. Ugyancsak a romákat sújtó sztereotíp képzetek visszaigazolásához vezetett az a fajta szerkesztői gyakorlat, amely szerint interjúrészletet közöltek az egyik gyanúsított anyjával, aki elmondta, hogy a fia szerényen él, egyszerű ember, s közben ezt cáfoló képeket mutattak a feltételezett elkövetőről. Az interjú releváns

információt nem tartalmazott, viszont alkalmas volt a „hazudós cigány” sztereotip kép megerősítésére.

Az RTL Klub híradójában szintén a cigány kisebbségre nézve problematikus feldolgozási módok voltak tapasztalhatók. A műsorokban közvetve, nem hangsúlyosan került szóba a feltételezett elkövetők etnikai hovatartozása. A Fidesz elnökségének a „cigány származású emberek” által elkövetett súlyos bűncselekmények drámai emelkedéséről, valamint a bűnözők származási alapon történő mentegetéséről szóló nyilatkozatát a műsorszolgáltató nem szembesítette a tényekkel. A nyilatkozat ismertetését követő adásban sem próbálták tisztázni a kijelentések valóságtartalmát, de legalább rákérdeztek arra, hogy Orbán Viktor milyen adatokra alapozza a kijelentését. Ezt követően válaszul ismertették a Fidesz sajtóosztályának közleményét, miszerint arra, hogy „*A Fidesz nagy néppártként állandó, napi kapcsolatban áll az emberekkel.*” A Cozma-gyilkosság híradós feldolgozásánál felelős szerkesztői hozzáállást is tapasztalhattak a nézők. Az RTL Klub február 11-i adásában rövid összeállítás került bemutatásra a sárbogárdi romákat sújtó munkahelyi diszkriminációról, a műsorszolgáltató február 12-i műsorában pedig Ladányi János szociológus fejtette ki, hogy a rendszerváltás óta egyetlen kormány sem foglalkozott megfelelően a cigányság problémáival (mélyszegénység, iskolázatlanság, iskolai és lakóhelyi szegregáció, munkaerőpiaci diszkrimináció stb.). Emellett a „cigánybűnözés narratíva” elleni tiltakozást nem etnicizálták a műsorokban, az ilyen megnyilvánulások visszautasítói között nem romák is megjelentek. Így a cigányellenes kijelentések elleni fellépést azok tartalma, nem pedig a tiltakozók etnikai hovatartozása dominálta.

Az Echo TV híradóiban a gyanúsítottak „cigányként” való azonosítása természetes és hangsúlyos módon jelent meg. Az első tudósításban a gyilkosság tényén kívül a bemondó rögtön közölte, hogy „*a Magyar Hírlap információi szerint az elkövetők enyingi cigányok voltak.*” A narrátor a részletek ismertetése után újra megerősítette, hogy „*(...) egy enyingi cigány csapat tagja szúrta szíven Marian Cozmát*”, illetve „*a roma támadókról szóló hírt több internetes oldal és más források is megerősítették.*” Majd többször ismételve, variálva hangsúlyozták a feltételezett elkövetők etnikai hovatartozását („*egy enyingi cigánycsapat*”; „*roma támadók*”). A fenti problematikus hírfeldolgozás a következő napok híradásaiban is megjelent. Az etnikai identifikációt ismétlő, kifejezetten redundáns információközléssel a műsorkészítők egyfajta esszenciális lényegyet adtak az elkövetők származásának. Annak ellenére, hogy ezt a hatóságok nem erősítették meg, illetve az érintettek sem nyilatkoztak az identitásukról, valamint általában a bűncselekményeknél az elkövetők és a sértettek nemzetiségi-etnikai hovatartozásának semmilyen relevanciája nincs, kivéve, ha az indíték valamilyen nemzetiségi ellentétre vezethető vissza. Ez utóbbi a gyilkosnál nem állt fenn, illetve erre vonatkozó információt nem közöltek, így az etnikai hovatartozás nyilvánosságra hozatala önmagában aggályos volt.

Tetézte mindezt, hogy a Cozma-gyilkosságot összekapcsolták a miskolci rendőrkapitány januári kijelentésével, miszerint Miskolcon cigányok követték el az elmúlt hónapok utcai rablásait, s ezzel etnikai színezetet adtak a bűnözésnek, a bűncselekményt egy szélesebb, értelemszerűen a „cigánybűnözés” narratívájába helyezték. A műsorszolgáltató a cigányellenesség terjedését nem dolgozta fel, ugyanakkor a roma politikusok és szervezetek cigányellenességgel szembeni fellépését úgy mutatta be, hogy azt egyúttal hitelteleníteni próbálta. A hangsúlyt az OCÖ elnökének büntető ügyére, valamint a roma politikusok és szervezetek közötti vitára helyezte. Emellett a roma eliten belüli általános hatásköri-politikai vitákat (kisebbségi önkormányzat vs. vajdarendszer) a bűncselekmények kontextusában mutatta be az egyik tudósítás, amely a bűncselekményeket etnicizáló narrátori mondattal

zárult: „Az elmúlt hetek bűncselekményei rávilágítanak, minél előbb cselekedni kell.” Ugyanakkor az OCÖ cigányellenes előítéleteket elítélő fellépéséhez nem kapcsolódott a többségi társadalom, többségi politikai vezetők, közéleti személyiségek hasonló véleményét bemutató anyag. Ezzel a tiltakozás mintegy „etnikai gettóban”, és nem mint a társadalom egészét érintő ügy jelent meg. A bűncselekmény kapcsán a műsorszolgáltató társadalomkutatókat is megszólaltatott. Az események ilyen feldolgozása általában segíti a hírfogyasztók tárgyilagos információfeldolgozását, a jelenségek mögött rejlő társadalmi folyamatok megértését. Ugyanakkor, amennyiben nem lényegi kérdéseket vet fel (akár a kérdezett, akár a koncepciózus vágás miatt), a hatás éppen ellentétes is lehet, hiszen a riporter által az interjúk összefoglalásában használt szavak kiválasztása, az eredeti kontextusok bizonyos elemeinek kiemelése vagy elhallgatása megváltoztathatja az eredeti üzenet egyes részeit, vagy egészét. A szakértői nyilatkozatok szelektív felhasználásával, a felvetett problémák nyitva hagyásával bizonyos szerkesztői prekonceptiók is könnyen igazolhatóak. Ilyen módszerrel elérhető, hogy a szakmai autoritással rendelkező társadalomkutatóra hivatkozva mondjuk ki, amit valójában gondolunk. Az Echo TV esetében felmerülhet a szakértői interjú manipulatív felhasználása. Jó példa erre az alábbi narrátori mondat: „*Sik Endre szerint alapvető gondok vannak a cigánysággal, ezeket hosszú távon kezelni kell.*” A mondat nyelvtani jelentése szerint a roma társadalom egészével súlyos és kezelendő problémák vannak. Ugyanakkor, mivel az idézett mondatnak a műsorban folytatása nem volt, a néző nem tudhatta meg, hogy konkrétan mik ezek és a szociológus milyen terápiát javasol. A médiaüzenet, ami - nem mellékesen - egy súlyos bűncselekmény kontextusában a befogadóhoz eljutott, itt kizárólag az volt, hogy „a cigányokkal van a baj”, és mindezt egy autentikus forrásból, a tudomány képviselőjétől volt hallható. Így az összeállítás nem segítette a hírfogyasztók tárgyilagos információfeldolgozását, ehelyett a romákkal szemben meglévő előítéleteket erősíthette.

A Hír TV vizsgált műsoraiban az Echo TV-nél tapasztaltaknál is nagyobb hangsúlyt fektettek a gyilkosság feltételezett elkövetőinek etnikai azonosítására. A szerkesztők folyamatosan és egy-egy híren belül többször ismételve emelték ki, hogy az elkövetők romák voltak, azt sugallva, hogy az etnikai hovatartozásnak valamilyen különleges és fontos szerepe van a bűncselekményben. Jól illusztrálja ezt a fajta gyakorlatot a február 8-i híradó. A műsor első headline-jában rögtön ezzel indítottak („*a rendőrség nem erősítette meg, de szemtanúk szerint az elkövetők cigányok voltak*”), majd az első hírben további négy alkalommal került elő az elkövetők roma származása:

Bemondó: „*A csapat társadalmi elnöke azt mondja, szemtanúk szerint cigányok támadták meg a kézilabdázókat.*”

Hunyadfalvy Sándor társadalmi elnök, MKB Veszprém (telefoninterjú): „*Azt mondják a szemtanúk többsége, hogy ezek cigányok voltak.*”

Bemondó: „*A szemtanúk állítása szerint a szórakozóhelyen egy cigányokból álló társaság nem akart fizetni távozáskor. Hangoskodni kezdtek, majd megütötték a pultban álló fiatal lányt, akinek eltörött az állkapcsa. A sportolók próbálták megvédeni az alkalmazottat...*”

Bemondó: „*A rendőrségen a biztonsági kamera felvételeit elemzik. Azt egyelőre nem erősítették meg, hogy cigányok támadtak a sportolókra.*”

A műsorszolgáltató kifejezetten élt a cigánybűnözés-narratíva felállításának eszközével: a műsorokban általános gyakorlat volt, hogy a Cozma-gyilkosságról szóló információkat a hírfolyamban egyéb, a hazai romákhoz kötődő bűncselekmények környezetében mutatták be.

Ezek egy része logikailag is kapcsolódott a konkrét esethez, másoknál viszont kizárólag a „cigánybűnözés” fogalomkörébe tartozás volt az egyetlen közös pont. A bűncselekmények gyanúsítottjainak etnikai megjelölése ezekben az esetekben is explicit módon történt. Az így megjelenő diskurzus legfontosabb jellemzője az volt, hogy a romákkal kapcsolatos állítások döntően egy-egy bűncselekmény kontextusában jelentek meg. Így a február 8-i adásban a gyilkosságról szóló híradás után (annak közbeiktatásával, hogy a rendőrség további költségvetési pénzeket kap a közbiztonság javítására, a kormány azt mondja, hogy nem a Cozma-gyilkosság miatt) egy másik erőszakos bűncselekményről szóló tudósítás következett:

Bemondó: *„Tagadják a hevesi cigányok, hogy szombaton délután törbe csalták a rendőröket és rájuk támadtak. (Eközben lepusztult környezet volt látható, egy roma nő agresszíven ordított a rendőrautó után.) A rendőrség pénteken egy körözött bűnözőt keresett a településen, a romák azonban aránytalanul tartották a rendőrök fellépését, állításuk szerint ugyanis gyerekeket és nőket is megverték. (A fiatal lány elmondta, hogyan verték meg és hogyan beszéltek velük a rendőrök.) Azt azonban tagadják a cigányok, hogy bosszúból törbe csalták és életveszélyesen megfenyegették a járőröző rendőröket.”*

Ezután a Heves Megyei Rendőrkapitányság megbízott vezetője elmondta, hogy agresszíven megtámadták és fenyegették a járőröket, majd egy újabb hír következett, amely szerint *„Életveszélyesen megfenyegették az ormánsági uzsoraügyek tanúit.”* Utóbbinál nem hangzott el semmilyen utalás az etnikai hovatartozásra, ugyanakkor az előző „hírcsokor” kontextusa, illetve az a tény, hogy az úgynevezett uzsoraügyek korábban egyes roma csoportokhoz kötődve jelentek meg a nyilvánosságban, egyértelműen jelezte, hogy itt is a „cigánybűnözés” egyik formájáról van szó.

A gyanúsítottak etnikai identifikációjának és a gyilkosság narratívába fűzésének gyakorlatára a következő napi adásokban is voltak példák. Ebben az időszakban a romák és a bűnözés kapcsolatát érintő fő információ az úgynevezett „siófoki vonulás” volt.¹ Utóbbiról a Hír TV február 9-i műsorában az alábbi tudósítás jelent meg:

Bemondó: *„Az enyingi cigányoktól egyébként nemcsak településükön, de a környéken is rettegnek. Tavaly júliusban Siófokon vonultak fel több mint százán a város nemrég felújított központjában. Szervezetten, kocsikkal érkeztek a Balaton partjára. A menetet az enyingi cigányvajda vezette. A vendéglátósok azonnal bezártak. A szemtanúk beszámolója szerint a romák több embert megfenyegettek. (Közben illusztrációként a siófoki vonulás képei voltak láthatóak.) Akciójukkal állítólag azt akarták megbosszulni, hogy néhány nappal korábban egy hangoskodó cigányt kidobott az egyik szórakozóhelyről a helyi kereskedők által fizetett biztonsági szolgálat. A térfelügyelő kamerák felvételei szerint a rendőrség nem lépett közbe az engedély nélküli demonstráción.”*

Ugyanebben a műsorban Turi András rendészeti államtitkár a sajtótájékoztatóján a kistelepüléseken megjelenő társadalmi feszültségekről beszélt: *„Zömmel a tyúklopásból származó ellentét, de ezek a feszültségek itt-ott átcsapnak etnikai feszültségbe is.”* A narrátor mindezt azzal egészítette ki: *„A rendészeti államtitkár kerülte a cigány kifejezést, azt viszont*

---

¹ 2008 júliusában egy kb. 150 főből álló társaság vonult végig a siófoki Petőfi sétányon, ahol a város legnépszerűbb szórakozóhelyei vannak. Híradások szerint az erődemonstrációval a későbbi védelmi pénzt követelő akciójukat készítették volna elő, más információk arról szóltak, hogy egy korábbi konfliktus (a biztonsági személyzet az előző napokban kidobott egy roma férfit az egyik szórakozóhelyről) folytatása volt. A magyar nyilvánosságban tényként jelent meg, hogy a veszprémi gyilkosok és az erődemonstrációt tartó Enyinghez és környékéhez kötődő szervezett bűnözői csoport tagjai között jelentős az átfedés.

elismerte, hogy sok hátrányos helyzetű településen gondot okoz az etnikai hovatartozás.” Ezzel a kommentárral a műsorkészítők egyrészt a saját koncepciójuk alapján egészítették ki az államtitkár nyilatkozatát, és azt sugallták, hogy a fenti bűncselekmény-típusok kizárólag a roma kisebbséghez kötődnek. Ezzel újra etnicizáltak egy bűnelkövetési gyakorlatot.

A február 10-i híradóban a kormánynak a közbiztonság javítását célzó intézkedéseivel kapcsolódva az alábbi narráció hangzott el:

„Kiskunlacházai tinédzsergyilkosság, miskolci sorozatrablás, veszprémi gyilkosság. Az elmúlt időszak közfelháborodást kiváltó bűncselekményei, amelyek felderítését az országos rendőrfőkapitány többször is presztízskérdésnek nevezte.”

Közismert, hogy a miskolci rablások a hazai nyilvánosságban a helyi romákhoz kötődtek.² A kiskunlacházai gyermekgyilkosságnak 2009 júniusáig nem volt gyanúsítottja (itt érdemes megjegyezni, hogy a később elfogott és beismerő vallomást tett gyanúsított nem roma).³ Ennek ellenére a város polgármestere a bűncselekményt a helyi cigány közösséggel hozta összefüggésbe.⁴ A hírszerkesztő ebben az esetben úgy kötötte „a cigányokhoz” az utóbbi bűncselekményt, hogy annak lehetséges elkövetőiről semmilyen konkrétumot nem tudott, illetve mondott. Így a felállított narratívában a bűncselekmények egymásra halmozásával a cigány kisebbséget kifejezetten a bűnözés kontextusába helyezte, ezzel igazolva a „cigánybűnözés” létezését. Ezt csak erősítette az a szerkesztői gyakorlat, hogy a felsorolásba egyetlen, nem a romákhoz köthető bűneset sem került be.

A fent bemutatott hírszerkesztési gyakorlat a hírek speciális szelektálásával és csoportosításával, a roma elkövetőkhöz kötődő bűncselekmények egymásra halmozásával a cigány kisebbséget a bűnözés kontextusába helyezte. Ezzel növelte a hírfogyasztó veszélyérzetét és erősíthette a roma kisebbséggel kapcsolatos előítéleteket. A Hír TV a magyarországi cigány vezetők által a bűncselekmények nyomán kibontakozó romaellenes diskurzusra adott válaszait úgy mutatta be, hogy a cigányellenességgel szembeni fellépést azonnal hiteltelenítette egy másik cigány vezető kijelentésével. Az, hogy a megszólaló roma politikusok a cigányellenes jelenségekről egyébként hasonlóan nyilatkoztak, a Hír TV műsorából nem derült ki. Így a hangsúly az eredeti tartalomról a roma eliten belüli ellentétekre helyeződött át. Hasonlóan más műsorszolgáltatókhoz, itt is idézték Orbán Viktor kijelentését, miszerint aggasztó a cigány bűnözők által elkövetett bűncselekmények számának nagyarányú emelkedése, valamint azt, hogy cigánybűnözésről nem beszélhetünk, de cigány bűnözők vannak és a kormány etnikai alapon mentegeti a bűnözőket. A szerkesztőség egyik állításról sem közölt semmilyen konkrétumot vagy adatot, nem kérdezett rá az állítás forrására. A bemutatott hírfeldolgozási és prezentálási móddal a televízió a cigányokról kialakított előítéletes képet egy tágabb kontextuális keretbe helyezve megalapozta a műsorkészítők által preferált olvasat célba érkezését, továbbá a létező cigányellenes előítéletek kiszorgását.

A **tatárszentgyörgyi kettős gyilkosság** híradós feldolgozása a bevezetőben felvázolt normák alapján kevésbé volt kifogásolható. A bűncselekményről ismert részleteket tényszerűen mutatták be a híradók. A műsorok mindegyikében romaként jelentek meg az áldozatok, az

² Lásd dr. Pásztor Albert miskolci rendőrfőkapitány 2009. január 30-án tett kijelentését a 2. fejezetben.

³ A gyilkosság feltételezett elkövetőjét 2009. június 25-én fogta el a rendőrség, akit DNS-minta alapján azonosítottak, és a férfi napokon belül beismerő vallomást tett. A gyanúsított nem roma származású.

⁴ Kiskunlacháza polgármestere az áldozat emlékére rendezett fáklyás meneten kifejtette, hogy: „Kiskunlacházán elég volt a roma erőszakból, a hónapok óta egyre romló közbiztonságból.” <http://portal.cpress.hu/200812013766/ideogaleria/eleg-volt-a-roma-eroszakbol-a-kiskunlachazi-polgarmester-szerint.html>

etnikai azonosítás ebben az esetben indokolt volt, mivel a konfliktus háttérében nagy valószínűséggel faji-etnikai gyűlölködés állt. Az ügygel kapcsolatos leghosszabb összeállítások mindegyik műsorban nem magáról a támadásról, hanem a helyszínelésnél (elsősorban a rendőrök, kisebb mértékben az ügyeletes orvos és a tűzoltók által) elkövetett szakmai hibákról és azok hatósági magyarázatairól, valamint a közbiztonság általános kérdéseiről szóltak. Ugyanakkor a híradásokból pontosan nem derült ki, hogy mi vezetett a sokat emlegetett szakmai hibákhoz. Általános hiányosság volt, hogy a szerkesztőségek nem kérdeztek rá a helyszínelők motivációjára, hogy miért ignorálták a helyszínen nekik lövésekről, megtalált töltényhüvelyekről beszélő romák beszámolóit. Az események közvetlen ismertetésén túl bemutatásra kerültek az esetre adott politikusi reakciók is. Ezek egyfelől a kormányzat által a közbiztonság javítását célzó tervek és intézkedések ismertetései, másfelől az ezekre reflektáló ellenzéki kritikák és javaslatok voltak.

A Duna TV a bűncselekmény tényeinek ismertetésén túl beszámolt a további sérültek állapotáról, idézte a tatárszentgyörgyi polgármesternek a megtámadott családról szóló nyilatkozatát (rendes, dolgozó emberek voltak), hosszan beszámolt a közbiztonságot érintő politikai vitákról, megemlítette, hogy az OCÖ gyertyagyújtással emlékezik az áldozatokra, valamint a miniszterelnök a rasszizmus elleni társadalmi fellépést ösztönözte. Kisebb szakmai hibaként róható fel, hogy úgy számoltak be a kisebbségi ombudsman parlamenti felszólalásáról, hogy annak fontos részletei nem lettek tisztázva. Elsősorban a politikusok felelősségére vonatkozó kijelentésekről nem derült ki, hogy konkrétan mire és kikre gondolt Kállai Ernő. Ugyancsak problémás volt, hogy a híradóban a tatárszentgyörgyi gyilkosságról szóló információk környezetében megjelent másik hírben az hangzott el, miszerint rendőrökre támadt „*egy roma család*”. Ennél a bűncselekménynél az etnikai hovatartozásnak nem volt relevanciája, így a bevezetőben vázolt szakmai és etikai előírások alapján főlegesen és káros volt annak megnevezése. Pozitívumként említhető ugyanakkor, hogy más esetekben kerülték az elkövetők származásának ismertetését (pécsi kézigránátos robbantás gyanúsítottjai és az Aranyosapátiban intézkedő rendőrökre támadók esetében). Azaz, a roma bűnelkövetők etnikai identifikációját a műsorszolgáltató nem használta célzatosan és tendenciaszerűen.

A Duna TV-hez hasonlóan dolgozta fel a témát az MTV is. Tényszerű beszámolókat készített az eseményekről, az ahhoz kapcsolódó politikai és szakmai vitákról. Ezek mellett bemutatta az Európa Tanács, az EU és az Egyesült Államok részéről a magyarországi rasszizmus terjedését nehezményező kritikákat, valamint a miniszterelnök nyilatkozatát a gyűlöletbeszéd ellen. A műsorokban megjelenő egyéb, romákhoz köthető bűncselekményeknél kerülte a származás megjelölését. Egy esetben, a pécsi kézigránátos támadás gyanúsítottjainak előzetes letartóztatásáról szóló hírnél hangzott el, hogy az egyik gyanúsított „*roma önkormányzati képviselő*”.

A kereskedelmi médiumok egy része a két közszolgálati televízióban tapasztaltakhoz hasonlóan, felelősségteljesen dolgozta fel a gyilkosságot és az ahhoz kapcsolódó reakciókat, történéseket. Ugyanakkor kisebb-nagyobb szakmai hiányosságok itt is észlelhetők voltak.

A Magyar ATV, az RTL Klub és a TV2 műsoraiban alapvetően tényszerűen számoltak be a gyilkosságról, a nyomozás állásáról és a történéseket követő szakmai és politikai reakciókról. A kisebbségi ombudsman parlamenti felszólalásában tett kijelentésénél (amelyben Kállai Ernő a politikai elitet, illetve egyes politikusok roma-ügyben tett nyilatkozatait is felelőssé tette a kialakult helyzetért) a Magyar ATV és a TV2 nem kérdezett rá ezekre, holott fontos lett volna ismertetni, hogy konkrétan mire gondolt a kisebbségi biztos. Az RTL Klub műsorában a tudósító rákérdezett, hogy kire és milyen nyilatkozatokra gondol Kállai, de miután az

ombudsman kitérő választ adott („...*pontosan tudja mindenki, hogyha visszakeresi csak az elmúlt egy évnek a politikai nyilatkozatait*”), a szerkesztőség nem próbált utánajárni az egyébként alapvető fontosságú kérdésnek. Egyik műsorszolgáltató sem próbálta tisztázni azt az államfői interjúból felolvasott (a cigányság kollektív normasértésére utaló) mondatot, miszerint „... *a kisebbségnek pedig el kell fogadnia az ország jogi és erkölcsi normáit.*” A Magyar ATV egy esetben kiemelte, hogy az Aranyosapátiban rendőröket ért támadás gyanúsítottjai romák. Ezt a headline-ban közölték, a hírbe azonban már nem került be az etnikai identifikáció. Szintén nem említették a pécsi kézigránátos támadás elkövetőinek származását. Az RTL Klub a fenti bűncselekmények bemutatásánál szintén kerülte a gyanúsítottak etnikai megjelölését, a TV2 a pécsi kézigránátos támadásnál egy esetben „kisebbségi politikusnak” nevezte az egyik elkövetőt.

A gyilkosságról és az azt követő reakciókról, a nyomozás állásáról alapvetően az Echo TV és a Hír TV is tényszerűen számolt be. Ugyanakkor a témában megjelenő hírek keretezése, a kontextus felállítása, valamint egyes hírek esetében a nyelvhasználat hozzájárulhatott a hazai cigányellenes sztereotípiák megerősítéséhez. Ennek azért van kiemelt jelentősége, mert a hírek szelektálása és sorrendje újrakontextualizálja a megtörtént eseményeket, és az egyes hírek „*attól függően, hogy milyen hírek előtt állnak és mi követi őket, különböző jelentéstöbbletet kaphatnak*”.⁵ Mindkét televízió esetében tendenciózusan megemlítették a tatárszentgyörgyi gyilkosságról szóló hírek környezetében megjelenő egyéb bűncselekmények elkövetőinek (állítólagos) roma származását. A Hír TV esetében nagy hangsúlyt fektettek a gyanúsítottak etnikai hovatartozásának kiemelésére, emellett pedig - más médiumokkal összevetve - jóval többször számoltak be romák által elkövetett erőszakos bűncselekményekről. Így utóbbi televízióknál esetenként a cigánybűnözés-narratíva keretében jelent meg a tatárszentgyörgyi gyilkosság is. Előfordult, hogy a műsorszolgáltató „a cigányok” szavahihetőségét is megkérdőjelezte: az egyik hírben például elmondták, hogy míg a tűzoltók a Magyar Nemzetnek úgy nyilatkoztak, „*a gyilkosság hajnalán a helyi cigányok nem mondtak nekik semmit, azt állították aludtak*”, a család rokonai állították, három lövést hallottak.

Az Echo TV híradóiban visszatérően próbálták bagatellizálni a rasszista indítékot: ilyen volt például, amikor pejoratív éllel tudósítottak arról, hogy a miniszterelnök elítélte a társadalmi csoportok elleni gyűlöletkeltést: „*Gyurcsány Ferenc (...) ismét a rasszizmusról elmélt.*” A pécsi ügyben kiemelték, az áldozatok és a gyanúsítottak egyaránt romák, és többször hangsúlyozták, hogy „*egyese*”, illetve a cigány vezetők ennek ellenére rasszista bűncselekményt emlegettek. A tatárszentgyörgyi támadás rasszista indítékának közvetett megkérdőjelezése volt, hogy többször felvetették, lehetséges, miszerint a gyilkosságok mögött külföldi titkosszolgálatok állnak, annak ellenére, hogy erre semmilyen körülmény, illetve hivatalos nyilatkozat nem utalt. A Hír TV-nél egy ízben egyszerűen áthelyezték az egyik nyilatkozó mondandójának hangsúlyát. Kondorosi Ferenc riporter kérdésre adott nyilatkozatát, miszerint nem tartja valószínűnek a külföldi titkosszolgálatok szerepét az ügyben, de ezt az aspektust is végig kell gondolni, a bemondó így interpretálta: „*Meg kell vizsgálni, hogy nem külföldi titkosszolgálatok gerjesztik-e az etnikai feszültségeket Magyarországon, nyilatkozta a Hír TV kérdésére az Új Rend kormánybiztosa.*”

Az újabb tatárszentgyörgyi tüzesetről szóló beszámolókból mindkét televízió azt emelte ki, hogy a helyi romák és egyes cigány vezetők „*farkast kiáltottak*”, azaz annál az esetről is gyújtogatásról, Molotov-koktélos támadásról beszéltek, amelyenél kiderült, baleset okozta a

---

⁵ JENEI Ágnes: Miből lesz a hír? *Médiakutató*, 2001. nyár. 30.

tüzet. A Hír TV-ben miután kiderült, hogy nincs idegenkezűség, ironikus hangnemben közölték: „*az Országos Cigány Önkormányzat elnökének is magyarázkodnia kellett.*” Az ezt követő bejátszás „magyarázkodást” nem tartalmazott, Kolompár Orbán annyit mondott: „*Örömmel hallom azt, hogy egy más jellegű tűz keletkezett, tehát nem idegenkezűség. Én bízom benne, hogy a romák megnyugszanak, de a temetésig biztos, hogy ilyen lesz a hangulat.*”

A tatárszentgyörgyi és a veszprémi gyilkosság médiareprezentációját összehasonlítva - az MTV kivételével az összes műsorszolgáltató esetében - feltűnő különbség volt tetten érhető a gyász kifejezésének bemutatásában. A Marian Cozma meggyilkolásáról szóló tudósításokban általában rendkívül sokszor (és sok ismétléssel) számoltak be a halálesetet követő országos gyászreakciókról, mutatták be a sportoló hozzátartozóinak fájdalmát. Ezt a tragédián túl a szakirodalomban hírérték növelő tényezőként számon tartott prominencia is indokolta. Ugyanakkor a tatárszentgyörgyi kettős gyilkosság esetében feltűnően kevés gyászreakcióról tudósítottak a vizsgált híradók, holott elméletileg a gyermekgyilkosságoknál ilyenek természetesebbek és gyakoriak. Tipikusak voltak az áldozatok bemutatása közötti konceptuális különbségek: míg a nem roma áldozatot társadalmi státusza, foglalkozása alapján ismerhettük meg, a roma áldozatok individuális szerepmegjelölés nélkül, kizárólag etnikai hovatartozásuk alapján lettek bemutatva. Ez a fajta különbségtétel problémás, mivel ezáltal a kisebbséghez tartozó szereplő fő „tulajdonságát”, mintegy esszenciáját nem az egyénisége, hanem az etnikai csoporttagsága határozza meg. A csoportképzés a befogadóban a „mi-ők” csoportközi kategóriáinak felállításához és a másik csoport homogenizációjához vezethet, ami a kisebbségekkel szembeni előítéletesség kialakulásának egyik feltétele. Általánosságban elmondható, hogy a vizsgált műsorok az Rttv. vonatkozó rendelkezéseit nem sértették. Ugyanakkor többnyire negatív képet mutattak a cigányságról és esetenként visszaigazolták a többségi társadalomban élő cigányellenes előítéleteket. Emellett a roma hírfogyasztókban fokozhatták a kirekesztettség és megalázottság érzését. A műsorok elemzése alapján valószínűsíthető volt, hogy a romák ilyen fajta médiareprezentációját a műsorszolgáltatók többségénél nem konceptuális megfontolások okozták, sokkal inkább a kisebbségi tematika érzékenységének nem elég elmélyült ismerete, az azzal kapcsolatos általános bizonytalanság, valamint a hírverseney által támasztott időhiány.

4. Az RTL Klub által sugárzott Mónika és a TV2 programján szereplő Joshi Bharat című délutáni talk-show-k értékelése

A médiahatóság 2010-ben készítette el a két földfelszíni sugárzású kereskedelmi televízió hosszú évek óta sugárzott délutáni kibeszélő show-k általános elemzését. Ezen belül került sor a talk-show-k romaképének vizsgálatára. Ennek közvetlen előzménye volt, hogy a műsorokban megjelenő, a különösen brutális verekedéseket, a családon belüli agresszióval, nemi erőszakkal, pedofiliával foglalkozó szegmenseket kifogásoló panaszok mellett az évad végére, 2009 nyarára számos olyan bejelentés, panasz érkezett a hatósághoz, amely a romák szerepeltetésének kontextusát, a műsorszámok „cigányképének” sértő jellegét kifogásolta. Annak érdekében, hogy a hatóság minél teljesebb képet kaphasson a műsorszámok panaszosok által is kifogásolt romaképéről, a hatóság mindkét csatorna programjából 50-50 műsorszámot felölelő felmérést végzett 2009. március 19. és június 12. között, mely során arra volt kíváncsi, hogy a műsorok mennyiben tükrözik vissza a többségi társadalomban uralkodó cigányellenes sztereotípiákat.

A vizsgálat során előre megadott szempontok szerint került regisztrálásra a szereplők műsorszámokban tanúsított magatartása (különösen az agresszivitásra és a trágárságra vonatkozóan), a felvonultatott témák, a szereplők öltözködése, ápoltsága, beszédmódja, valamint, hogy az adott vendég a roma kisebbséghez tartozik-e. A felmérés során a műsorok szereplőinek 41 százalékát azonosította romaként a vizsgálat, akiknek 67 százaléka az RTL Klub, 33 százaléka pedig a TV2 műsoraiban jelent meg. A romák megjelenése néhány specifikus téma tárgyalásakor kifejezetten felülreprezentáltak bizonyult. Csatornákra bontva megállapítható volt, ha témaként a vérfertőzés szerepelt, akkor az RTL Klubon megjelenő szereplők 95, míg a TV2-n szereplők 50 százaléka volt roma. Az erőszakos, fenyegető viselkedés, az igénytelen beszédmód és ruházat, valamint a trágár nyelvhasználat is elsősorban őket jellemezte. A negatív tulajdonsággal rendelkező vendégek meghatározó aránya cigány származásúként volt azonosítható. A kvantitatív felmérés eredményeit összefoglalva elmondható, hogy a romák megoszlása egyrészt társadalmi arányukhoz képest nagymértékben felülreprezentáltak bizonyult, másrészt a megjelenésük módja – a koncepciózus szereplőválogatás és műsorszerkesztés következtében – alkalmas volt a magyar társadalom többsége által a romákkal szemben táplált előítéletek megerősítésére.

Néhány tipikus példán keresztül jól érzékelhető volt, hogyan mutatták be a romákat a cigány szereplők által előadott konkrét jelenetek. A feldolgozott témák (hütlenség, promiszkuitás, családi viszályok, „bandaháború”, egymás bántalmazása, gyerekek molesztálása), valamint a felvonultatott szereplők önuralomhiányról, kontrollálatlan indulatokról tanúskodó, helyenként kulturálatlan viselkedésének (verekedés, trágárság, fenyegetőzés, köpködés, egymás rágalmozása, szidalmazása, kiabálás, a vitapartner nézőpontjának semmibe vétele) bemutatása jó eséllyel felkelthette a szereplőkkel szembeni ellenszenvet, valamint alkalmas volt a nézőkben élő cigányellenes sztereotípiák megerősítésére.

A Mónika_show március 30-i adásának harmadik beszélgetését a következőképpen konferálta fel a műsorvezető: „*Egy fiatal lány azt szeretné, ha férje életében ő lenne az egyetlen nő.*” A 19 éves Éváról volt szó, aki a harmadik gyermekét várja, s akinek férje, a 22 éves Attila a szomszédasszonyukkal él együtt. A férfi nagy nőcsábász hírében áll, korábban számtalanszor megcsalta őt, sőt Éva édesanyjánál is próbálkozott. A műsorvezetőt mindössze az érdekelte a történetből, hogy Attila milyen gyakran lépett félre, és a képernyőfeliratok legnagyobb része is csak ezt a témát járta körül (például „*Attilát a falu fiataljai már a helyi diszkóból is kitiltatták, nehogy elszerezze a barátnőiket.*”). Másodikként a 34 éves szomszédasszonyt, Irént hívták be, aki minden empátiát nélkülözve mondta el Évának, hogy el akarja venni tőle a férfit, és nem érdekli, hogy az két pici gyermeket hagy el. A műsorvezető elítélte Irént (többek között „*kíméletlennek*” nevezte), majd kigúnyolta választása miatt („*Milyen jó fogás, Irénke!*”), amin a közönség jól szórakozott. A férfi mindvégig közönyösen viselkedett a két nővel.

Attila (Irénhez): „*Végül is nem akarlak megtartani, mert öregebb is vagy nálam, meg hát több lány is van, nem csak te. Már úgy, hogy van kapcsolatom mással is.*”

Irén: „*Na, és ha ezt te tudad, miért jártál utánam, miért bolondítottál, miért szédítettél?*”

Attila: „*Hát, akkor nekem mi lett volna benne az okosság?*”

Mónika értetlenkedve közbeszólt: „*De mit jelent ez?*”

Attila: „*Hát, akkor hogy fekszek le vele, ha elmondom neki az igazat?!*” – válaszolta nevetve a férfi.

Évával olyan hangnemben beszélt, amelyen a közönség is felhördült.

Éva: „*Még mikor csak 14 éves voltam, és iskolába jártam, megmondhattad volna, hogy »Vétesd el azt a gyereket is, az elsőt, nem kell az se, nem kellesz te se.« Pesten dolgoztál, és akkor hagyotunk volna egymásnak békét már az elején.*”

Attila: „*Éppen ez az, hogy még én is vártam a gyerekekre.*”

Éva: „*Nem, hanem csak itt van már ez a harmadik is, és akkor az teneked meg se fordul az eszedbe, hogy én evvel a harmadikkal is mit fogok kezdeni?*”

Attila: „*Emészd meg!*”

A beszélgetésből kiderült, hogy Attila egyébként a lány másod-unokatestvére, s hogy Éva miatta maradt ki az iskolából. Attila elmondása szerint azért maradt Évával, mert félt erőszakos anyósától, aki azzal fenyegetőzött, hogy feljelenti őt a lány megrontásáért. A nézők megtudhatták, hogy a gyerekeket valójában Éva édesanyja neveli. Ezen kívül Attiláról az is kiderült, hogy nincs munkája, sokáig anyósa pénzéből élt, most pedig a szomszédasszonyéból, valamint bántalmazta feleségét. A beszélgetés utolsó vendégeként Éva édesanyja, Dóra jött be, aki rögtön pofon ütötte Irént, majd Attilának esett. A biztonsági őrök Irén mellé ültették, hiába kérte többször is, hogy ne így tegyenek. Eközben a képernyőn a következő felirat volt látható: „*Az erőszak soha nem lehet megoldás a problémákra.*” Dóra a szegmens végéig folyamatosan pocskondiázta, időnként le is köpte vejét és annak szeretőjét, majd azzal fenyegetőzött, hogy karóba húzatja őket. A műsorvezető hosszú időn keresztül szabad folyást engedett a kölcsönös vádaskodásoknak, majd a szegmens anélkül ért véget, hogy a konfliktusra bármilyen megoldási lehetőség egyáltalán szóba került volna.

A Joshi Bharat május 25-i adásában szereplő testvérpár úgy összeverekedett, hogy a műsort nem lehetett folytatni, és Joshi Bharatnak megoldás nélkül el kellett köszönnie a nézőktől. Ezután magazinműsorok foglalkoztak a jelenséggel, nézők tömegei panaszolták be a műsorszámot az ORTT-nél. (A jelenet máig elérhető a YouTube internetes videomegosztó oldalon.) A szegmens műsorelőzetésében kizárólag a brutális verekedés képeit használták fel a narrátor drámai hangvételével fokozva a hatást („*Testvérháború. Amikor minden szál elszakad. A hangulat a tetőfokára hág. Bosszú és fájdalom. Brutalitás.*”). A beszélgetés első vendége, János, a felkonferálás szerint azért jött, hogy családjával rendezze a kapcsolatát, később azonban kiderült, hogy erről szó sincs. A férfi öccsére, Istvánra haragudott, amiért az úgy megverte apjukat, hogy eltört az orra és agyrázkódása lett. János beszéde nagyon nehezen volt érthető, összefüggéstelenül mesélte el a történetet, folyton visszatérve az erőszakos részletekhez. A képernyőfeliratok szintén csak az agresszív elemeket domborították ki (például „*A két testvér már régóta háborúzik egymással.*”). A műsorvezető különösebben nem segített kibogozni a történetet, így nem derült fény a konfliktus okára. Mindössze néhány adalék színesítette a kialakult képet, miszerint a két testvér nem együtt nőtt fel, mert János intézetben, majd börtönben volt, egyébként pedig évek óta rossz a kapcsolatuk, amelyet fenyegetőzések és verekedések tarkítanak, valamint István nem tudja eltartani családját, mert nem dolgozik, és hogy megpróbált kikezdeni bátyja feleségével. János folyamatosan ócsárolta testvérét a stúdióban, majd amikor Istvánt behívták, a két testvér egymásnak esett, és a közönség soraiból is többen (egy férfi és két nő) csatlakoztak a kialakult verekedéshez,

amelyet a biztonsági embereknek sem sikerült megfékezniük. Közben üvöltve fenyegetőztek, hogy megölik egymást. A műsor kudarcba fulladt, ugyanis a két testvér képtelen volt lehiggadni. A műsorvezető elfogadhatatlannak nevezte a történeteket, és azzal köszönt el a nézőktől, hogy hisz abban, léteznek olyan emberek, akik tudják a saját szellemi adottságaikat használni, kifejezve, hogy a jelenet szereplői nem ilyenek.

A június 2-i Joshi Bharatban a felkonferálás szerint Etelka lányával, Reginával szerette volna tisztázni kapcsolatát. Az anya sok helyütt zavaros elmondása szerint lánya öt gyermekét 12 évig ő nevelte, majd Regina visszavette tőle a gyerekeket, azóta rosszul bánik velük, enni sem kapnak rendesen. Vejét, akivel lánya 15 éves kora óta van együtt, és aki korábban börtönben ült, saját kiskorú gyerekei molesztálásával vádolta. Elmondta, hogy veje a gyerekek életveszélyes megfenyegetésével próbálta megakadályozni, hogy zaklatásukról beszéljenek. Etelka a szomszédban lakik, és onnan látta, hogyan veri, kínozza a veje és annak apja Reginát és a gyerekeket. Miután Regina és férje a stúdióba érkezett, Etelka gyűlölködve a lányának esett, verekedni kezdtek, többször is a biztonságiaknak kellett őket szétválasztani. Artikulátlanul üvöltve halálosan megfenyegették egymást. A folyamatosan záporozó trágár szavak kisípolásától szinte követhetetlen volt, miket vágtak egymás fejébe, a közönség azonban többször nevetésben tört ki. A műsorvezető halvány kísérletet tett arra, hogy közbeszóljon, majd Regina és a férje kirohant a stúdióból. Ezek után Joshi Bharat kérdőre vonta Etelkát, aki feldúltan elmondta, nem is a lányát akarta megverni, hanem a vejét – ezen a közönség ismét jól szórakozott. Kintről mutatták az üvöltő, síró Reginát, aki elmondta, hogy az anyja 26 évig verte, egy alkalommal sósavat is öntött rá. Közben a képernyőfeliratok tovább dramatizálták a jelenetet („*Regina nehéz gyerekkora miatt bosszút esküdött anyja ellen.*”). Hosszas rábeszélésre a lány visszatért a pódiumra, miután Etelka megígérte Joshi Bharatnak, hogy higgadt marad. Regina elmondta, Etelka azért adta olyan fiatalon férjhez, mert attól tartott, ha nem így tesz, nevelőapja meg fogja erőszakolni, ő pedig megöli magát. A jelenet ismét hangos szitkozódásba torkollott, a műsorvezetőnek nem sikerült kézben tartania az eseményeket.

Regina: *„Ha kell, megfojtalak, akkor is az én öt gyermekem. Sanyika csinálta, neked csinálta vagy nekem?”*

Etelka: *„Ezek szerint nekem csinálta, mert én neveltem fel!”*

Regina: *„A Sándor nekem csinálta az öt gyermeket, nem neki. Hát akkor. Elnézést kérek már a kifejezésért, nem ő szülte meg a picáján, hanem én!”*

A műsorvezető a jelenetet otthagya megállapította, hogy a szereplők képtelenek normálisan megbeszélni dolgaikat, és elköszönt a nézőktől. A háttérben anya és lánya tovább vitatkoztak, majd a vége főcíme alatt újra verekedni kezdtek. Az, hogy a műsorkészítők a verekedések egy részét (a médiahatósággal történt konzultáció hatására)⁶ elhomályosították, nem tompított a jelenet brutalitását.

A Joshi Bharat szeptember 14-i műsora egy bejátszással kezdődött. A kisfilmben először a testvérpár és édesapjuk elmesélték, hogy az egyik fiút és nagybátyját egy szóváltást követően megkéselte az „ellenséges csoport”. Ezután fekete-fehér képsorokon valaki kést rántott elő,

---

⁶ A megszaporodó nézői panaszok és a normasértések miatt az ORTT konzultációt kezdeményezett az érintett műsorszolgáltatókkal. Ennek során a televíziók ígéretet tettek arra, hogy önszabályozás keretében etikai kódexet dolgoznak ki, amelyben vállalják a fizikai és verbális agresszió megszüntetését, a kiskorúak szerepeltetésének minimalizálását, a depimált társadalmi rétegek árnyaltabb bemutatását a műsorokban.

majd futó lábakat mutattak, aztán a fiú hátán lévő heg volt látható. A képsorokat vészjósló aláfestő zene kísérte. Az áldozat testvére elmondta, hogy később otthonukban is rájuk támadtak, és Molotov-koktélt dobtak a házukra. A fiúk feljelentést tettek, így mindkét ügyben zajlik az eljárás. Az események után még egy alkalommal kardokkal és baseball-ütőkkel támadt rájuk az ellenséges banda. A megszűrt fiú testvére és apja elmondta, hogy a konfliktus oka féltékenység volt, amelyet nem részleteztek. Joshi Bharat az apán, mint felnőtt emberen, a higgadtságot kérte számon, aki azt felelte, nem szeretnék, ha azt hinnék az emberek, hogy minden cigány bűnöző. Ezután arról beszélt, bennük is felmerült, hogy „rámennek a másik csapat házára”. A stúdióba megérkezett az „ellenséges csapat” két tagja, és élénk vita kezdődött a felek között arról, hogy melyik csoport hány emberből állt, kinél hány és milyen fegyver volt (kés, kard, vipera, szablya, machete, baseball ütő), és kitől mit foglaltak le a rendőrök. Végül az apa annyira elragadtatta magát, hogy majdnem megütötte az egyik vele vitatkozó fiút, majd mind a négyen felálltak, és egymás szavába vágva kiabáltak. A műsorvezető eddig a pontig szó nélkül hagyta az eldurvuló jelenetet. Miután a biztonsági emberek leültették a feleket, a műsorvezető kérdőre vonta az apát: „*Előbb azt mondta nekem, hogy embereknek legyen normális véleményük a cigányságról, igaz? És most jó példát mutat?*” A verekedések részleteit taglaló agresszív és parttalan vita azonban változatlanul folyt tovább, így Joshi Bharat otthagya a szereplőket, és elköszönt a nézőktől.

A szeptember 21-ei Mónika-show-ban a 31 éves Margit arra panaszkodott, hogy a családja tönkreteszi az életét. Volt férje, aki kapcsolatuk alatt többször félrelépett, elhagyta őt a szomszéd nő, Marika miatt, akivel korábban jó barátságban voltak. A férfi viszont gyakran visszajár hozzá, és beleszól a dolgaiba. Ráadásul fiatalos lányuk, Adrienn Marika fiával, Karcsival jár, és gyakorlatilag átköltözött a szomszédba. Adrienn kinevette anyját, elmondta, hogy jobban érzi magát a barátja családjánál, és nem érti, miért változott meg az anyja hozzáállása, hiszen korábban Marikával együtt pártolta a fiúval való kapcsolatát. A műsorvezető gúnyolódott Margiton.

Margit: „*Hát ugye barátnők voltunk, egyet kellett mondanunk.*”

Mónika: „*Ugyanazt a butaságot kellett mondanotok, ugye? Ó, és hogy örülsz ennek most, Margitka!*”

Eközben a képernyőfeliratok szerint a felek kölcsönösen hazudozónak tartották egymást. Margit folyamatosan ócsárolta Marikát és a fiát, majd kölcsönösen vádaskodtak. A volt férj és Marika elmondták, hogy Margit nem dolgozott, verte a lányát és lefeküdt Karcsi bátyjával. A nő mindezt tagadta. A műsorvezető a legkevésbé sem törekedett arra, hogy bármilyen megoldás felé terelje a beszélgetést, leginkább csak hagyta, hogy kiabáljanak egymással, majd egy, a szegmenshez egyáltalán nem passzoló, tévénezőkhöz intézett zárszóval fejezte be a műsort.

A Mónika show október 8-i adásának első vendége Csaba volt, aki Casanovának nevezte magát, és elmondta, húsz éves kapcsolata alatt folyamatosan félrelépett. Mentségül családjától örökölt természetére, saját szavaival „egzotikus vérére” hivatkozott („*Az összes familiám forró, tehát ilyen egzotikus vérűek vagyunk különben.*”). Ibolyánál, az élettársánál akkor bukott le, amikor húsvétkor az aktuális szeretőjénél maradt a telefonja, ezért Ibolya, akivel egyébként négy közös gyermekük van, kidobta őt a házból. Csaba elszánta magát, hogy mindegyik esetet bevallja volt párjának – amit aztán mégsem mert megtenni a műsorban –, és ha kap tőle még egy esélyt, akkor megkéri a kezét. Ibolya kiverte a férfi kezéből a virágot, és

bizonygatta, hogy ő már látni sem akarja, mert nem bízik benne. A műsorvezető hosszú ideig nem szólt közbe, majd gúnyos hangnemben beszélt a férfivel.

Csaba: „*Mónika, mindenkinek van egy esélye, nem?*”

Mónika: „*Egy igen.*”

Csaba: „*Valamikor, mikor guillotine alá tették az embert, akkor is megkérdezték, nem, hogy van egy lehetősége, egy utolsó kívánsága? Nekem az utolsó kívánságom. (...) Nem vagyok benne biztos, hogy megkérdezték. Mindenesetre tőled most nem kérdezik meg*” – vágott a szavába Mónika, mire a közönség soraiból nevetés hallatszott. A felek a szegmens végére sem jutottak dülőre egymással.

Az október 12-i Joshi Bharat c. műsorba elsőként a 60 éves Sándor érkezett, aki elmondta, hogy 44 évet töltött börtönben – ezt később képernyőfelirat is hangsúlyozta –, amin a közönség láthatóan megbotránkozott. Sándor hozzátette és lekopogta: „*De gyilkosság, nemi erőszak meg ilyen dolgok nem volt.*” Beszéde és így az elmondott történet nehezen volt érthető. A helybéli romák körében róla terjengő pletykát nehezményezte, miszerint intim kapcsolata volt testvére egykori élettársával, Matilddal. Emiatt testvérével három éve haragban vannak. Megkérdezte az asszonytól, miért verették meg és vették el a pénzét, illetve miért hazudták azt, hogy ő ölte meg Matild kislányát. Az asszony elmondta, máig nem tudja, ki ölte meg hétéves gyermekét. Elmondása szerint Sándor zaklatta őt és a gyerekeit, ezért bántották. A két fél hazugnak nevezte és szidta egymást, a közönség időként nevetett rajtuk. A felek megnyilvánulásai és a képernyőfeliratok egyre zavarosabbá tették a kirajzolódó képet. Például Matild: „*Engem molesztált, többször meg akarta kérni a kezemet. És én nem mondtam neki, hogy igent.*” Sándor erre – miután elmondta, hogy nem tudná otthagyni jelenlegi párját – letérdelve kérte: „*Térdem állva megyek hozzád, (...) murandi, legyen az én testem, na jöjjön!*” Matild tiltakozott: „*Nem megyek, nem megyek! Ne kérjél, szó se lehet róla, nem kellesz!*” A műsorvezető – miután egy ideig szó nélkül hagyta az agresszív szóváltást – azzal a közhelyes megállapítással zárta le a sehová sem vezető beszélgetést, hogy Sándor gondolja át az életét, és elsősorban ne másokban, hanem saját magában keresse a hibát.

Az október 16-i Joshi Bharatba Antal azzal érkezett, hogy megváltozik. Felesége, Mária nem hitt neki, és elpanaszolta, hogy Antal az utóbbi időben ivott, „játékgépezett”, elköltötte az ő „utolsó pénzét” és verte is. Nemrég kórházba került, miután Antal megszurta. Mária kiabálva ócsárolta férjét, majd odaugrott hozzá, és ütlegelni kezdte. Kiderült, hogy Mária 13 éves kora óta vannak együtt, a férfi akkor csábította el, és emiatt kimaradt az iskolából. Joshi Bharat behívta a fiatalokú unokájukat, Nikolettet, akit születésétől fogva ők nevelnek. A lány elmesélte, hogy többször tettelegesséig fajult nagyszülei között a vita, neki kellett szétválasztania őket, és már nem bírja tovább. A képernyőfeliratok is ezt erősítették meg. Miután Mária nem hitte el, hogy Antal csupán attól megváltozik, hogy fogadalomként elismétli a műsorvezető szavait, Joshi Bharat tovább erősködött, és megpróbálta megértetni Máriával, hogy meg kell előlegeznie a bizalmat férjének. Kísérlete sikertelennek bizonyult, Mária újra meg újra visszatért Antal ócsárlásához és sérelmei felemlegetéséhez. Ezért a műsorvezető egy idő után már úgy beszélt velük, mint a gyerekekkel, a közönség pedig időről időre nevetésben tört ki. Mária nehezményezte is a nézők viselkedését („*Kiröhögnek ezek az emberek? Azé' gyüttünk?*”). Végül Joshi Bharat kieroszakolta, hogy a házastársak formálisan megpusztilják egymást, amit megoldásként könyvelt el.

5. *Etnikai előítéletesség és sztereotípiák a Mónika show és a Joshi Bharat nézői között*

A Forsense Piackutató és Tanácsadó Kft. a médiahatóság megbízásából kérdőíves közvélemény-kutatást végzett 2009. november 5. és 20. között, melynek során 1000 véletlenszerűen kiválasztott felnőtt korú személyt kérdeztek meg CATI módszerrel. A mintavétel alapjául a telefon-előfizetőket tartalmazó adatbázis szolgált, a válaszadók meghatározása több-szemponotú rétegzett véletlen kiválasztással történt. Az adatok időbeli stabilitásának érdekében az adatfelvétel minimális időablakát két hétben határozták meg, napi 100 fős lekérdezési limittel. A mintavételből fakadó hibák iteratív súlyozás segítségével kerültek korrigálásra. A minta összetétele a legfontosabb szocio-demográfiai tényezők szerint (nem, kor, régió, lakóhely településtípusa, iskolai végzettség) megfelelt a felnőtt magyar lakosság arányainak. A közölt adatok nagy valószínűséggel legfeljebb plusz-mínusz 3,1 százalékponttal térhetnek el a mintavételből fakadóan attól az eredménytől, amit az ország összes felnőtt lakosának megkérdezésével készített felmérés mutatott volna.

A felmérés alapján készült tanulmány azt vizsgálta, hogy az RTL Klub (Mónika show), illetve a TV2 (Joshi Bharat) kibeszélő show-jának nézői között nagyobbak-e a romákkal szembeni előítéletek, mint az említett műsorokat nem nézők körében. A hatóság részéről felmerült ugyanis, hogy a műsorok és azok tartalmi elemei jelentősen hozzájárulhatnak a roma kisebbséggel szemben táplált sztereotípiák és előítéletek megerősítéséhez, valamint propagálásához. A vizsgálat eredményei szerint a romákkal kapcsolatos sztereotípiák, negatív előítéletek erősebbek a többi vizsgált kisebbséghez képest. A nemzeti minoritásokhoz általában inkább pozitívan áll a magyar lakosság, a romákkal kapcsolatban azonban markánsabbak a negatív képzettársítások. A megkérdezettek közel 70 százaléka inkább vagy teljesen egyetértett azzal a negatív sztereotíp felvetéssel, hogy a romák gondjai megoldódnának, ha elkezdenének dolgozni. Emellett a válaszadók több mint fele veszélyesnek érezte a romák számarányának növekedését a magyar lakosságon belül. A Joshi Bharat és a Mónika show programjait a kérdezettek jelentős része összekapcsolta a romák gyakori megjelenítésével. Ez is indikálta azt a feltevést, hogy érdemes vizsgálni a műsorok, illetve az előítéletesség közötti kapcsolatot. Azonban sem a kétdimenziós, sem a többdimenziós modellek esetében nem talált a vizsgálat kapcsolatot az előítéletesség erőssége és a kibeszélő show-műsorok nézése között. A romákkal kapcsolatos előítéletesség nagyon magas és a társadalom jelentős részére jellemző. Mivel nem voltak jelentős véleménykülönbségek a romákkal kapcsolatban, ezért az egyes háttérváltozóknak alacsony volt a magyarító ereje az előítéletességgel összefüggésben.

A hatóság véleménye az volt, hogy a show-műsorok hozzájárulnak a roma kisebbséggel szemben táplált sztereotípiák és előítéletek megerősítéséhez. A tapasztalatok szerint a műsorok „radikalizálódásával” egy időben észlelték a káros folyamatot, ugyanakkor problémaként értékelték azt a tényt, miszerint a szereplők identitása az esetek túlnyomó többségében nem került fókuszba, ennek hiányában státuszuk bizonytalan volt. Az említett akadályok kiküszöbölése érdekében felmerült, hogy a kérdést egy kvalitatív kutatás keretében lehetne a legkorrektebb módon tisztázni.

A kutatás céljai voltak:

- a műsorban szereplők társadalmi hovatartozásának, nemzeti és etnikai identitásának meghatározása,
- a műsorok mennyiben járulnak hozzá a roma kisebbséggel szemben táplált előítéletek, sztereotípiák megerősítéséhez.

A kutatás kvalitatív módszerrel került megvalósításra a téma érzékenysége folytán. Négy fókuszcsoporthoz került sor négy magyarországi városban: Budapest, Miskolc, Pécs és Szerencs helyszíneken. Ugyanitt összesen öt, közel 90 perces páros mélyinterjú is készült gyakran internetező fiatalokkal, akik a kibeszélő műsorokkal főként szórakoztató linkek formájában találkoznak.

A fókuszcsoporthoz tartozó célcsoportja:

- városi lakos,
- Mónika show és Joshi Bharat című műsorokat hetente többször néző,
- 18-59 éves közöttiek vegyesen,
- alacsony iskolai végzettség, maximum érettségi,
- nem roma származású.

A páros mélyinterjúk célcsoportja:

- városi fiatalok,
- legalább naponta interneteznek, videó megosztó oldalakon már több alkalommal néztek meg részeket a Joshi Bharat illetve a Mónika show című műsorokból,
- 18-25 éves közöttiek vegyesen,
- nem roma származású.

Az egyes műsorok részletes feltárása során a Mónika show-val kapcsolatos asszociációk döntő többsége negatív volt. Az agresszivitás, a kárörvendő szórakozás és a roma kisebbség spontán módon kapcsolódott a műsorhoz. A műsor a válaszadók meghatározó többsége számára az elmúlt időszakban a hátrányára változott, a program javarészt negatív műsorelemekből készült show jellegű műsort, úgy, mint az erőszakos jelenetek, az obszcén beszéd és a faragatlan viselkedés. A műsor a nézők cirkusz iránti vágyát elégítette ki, vagyis javarészt azért kapcsoltak a csatornára, hogy talán látnak valami érdekeset. A Mónika show ezáltal egy negatív spirálba került, a nézők érdeklődését egyre szélsőségesebb jelenetekkel képes fenntartani. Mivel ezeknek az extrém jeleneteknek markáns szereplői az etnikai kisebbség tagjai, ezáltal egy „negatív edukációt” nyújtott a nézőknek.

A Joshi Bharat műsor vizsgálata során jóval árnyaltabb képet mutatott a vizsgálat eredménye. A műsor megítélésének középpontjában maga a műsorvezető személyisége, attitűdje állt, ezáltal a békítő, problémamegoldó és segítségnyújtó asszociációk szorosan kötődtek a műsorhoz. Azonban a válaszadók a Joshi Bharat műsor esetében is negatív irányú változásokról számoltak be, egyrészt a műsor egyre gyakrabban választott az etnikai kisebbségből szereplőket és mutatta be őket egyoldalúan; másrészt az agresszió ebben a műsorban is megvetette a lábát, amelyet főként a roma kisebbség valósított meg a kamerák előtt.

A két műsor roma kisebbség megítélésére gyakorolt hatásai röviden az alábbiak voltak:

- A Mónika show fő veszélye, hogy a műsor szereplői javarészt a roma kisebbségből kerültek ki, az általuk bemutatott történetek egyoldalúan negatívak, a nem roma származásúak számára szélsőségesek. A nézők ezáltal hajlamosabbak feltételezni, hogy a látottaknak van valóságalapja, annak ellenére, hogy tudják, a műsorban gyakoriak a megrendezett jelenetek. Ezt világosan alátámasztja, hogy a Mónika show tipikus szereplőiként választott karakterek rendszerint roma származásúak, a való életben jellemzően lecsúszott, az illegalitás peremén élő emberek kerültek vizionálásra a válaszadók részéről.

- A Joshi Bharat fő kockázata, hogy amennyiben ebben a higgadt, problémamegoldó műsorban a roma szereplők agresszíven lépnek fel, akkor a néző hajlamos ezt a viselkedést valós érzelmeknek elkönyvelni. Továbbá a roma csoport megítélésében szintén káros lehet az a momentum, ha a műsorvezető (Joshi Bharat) nem tudja lenyugtatni, békíteni a szereplőket, mert ezzel az etnikai kisebbséghez tartozó szereplő kezelhetetlenségét sugallja.

A fentebb részletesen ismertetett hatósági ellenőrzések alapján született közigazgatási határozatok rövid összegzése megtalálható a gyűlöletkeltés, illetve a közösségek kirekesztésének és megsértésének tilalmával összefüggésben született ORTT-döntések összefoglalójában, az alábbi linkeken:

http://mediatorveny.hu/dokumentum/606/02_Megsertes_kirekesztes_dontesek_Rttv.pdf

http://mediatorveny.hu/dokumentum/605/01_Gyuloletkeltes_dontesek_Rttv_1_.pdf